VISU ZEMJU PROLETARIEŠI, SAVIENOJIETIES!

Literatura un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1954. GADA
27. JŪNIJĀ
Nr. 26 (493)

JĀSTRĀDĀ LABĀK

«Bagātu, saturīgu ziemas koncertsezonu!» — tāds bija nosaukums pagājušā gada 20. septembrī «Literaturā un Mākslā» ievietotajam rakstam, kurā prasījām, lai LPSR Valsts filharmonija nodrošinātu darbaļaužu interesēm un vajadzībām atbilstošu rosmi uz mūsu koncertestradēm. Šai rakstā nācās norādīt uz ļoti nopietniem trūkumiem Filharmonijas darbā. Ar nožēlu jākonstatē, ka šie trūkumi vēl joprojām nav novērsti. Ziemas koncertsezona varēja būt daudz saturīgāka un interesantāka, ja Filharmonijas vadībai būtu bijis vairāk ierosmes un aktivitates. Tiesa, pagājušā ziemā, tāpat kā iepriekšējos gados varējām Rīgā klausīties daudzu visizcilāko padomju mākslinieku priekšnesumus. Bet mūsu Filharmonijai te nav nekādu nopelnu. Koncertēja Vissavienības Viesu koncertu biroja sūtītie mākslinieki, un LPSR Valsts filharmonijai atlika tikai tīri techniskas funkcijas — telpu sagāde, biļešu izpārdošana utt. Bet Filharmonija nedrīkst būt tikai koncertu sarīkošanas technisko darbu veicēja, tai jākļūst par muzikas kulturas veidotāju, komponistu un izpildītāju jaunrades stimulētāju.

Presē un muzikas jautājumiem veltītās apspriedēs neskaitāmas reizes runāts par koncertu-lekciju lielo lomu plašu masu kulturas līmeņa celšanā. Bet Filharmonija koncertu-lekciju rīkošanu uzskata par uzspiestu, nepatīkamu uzdevumu. Citādi taču nevar izskaidrot to bēdīgo faktu, ka pagājušajā sezonā koncertu-lekciju bija mazāk nekā jebkurā no tuvākajiem aizvadītajiem gadiem.

Nesen Latvijas Padomju komponistu savienības valdes kārtējā plenumā sabiedrība iepazinās ar mūsu skanražu jaunākajiem sasniegumiem. Jāsaka, ka tie bija visai respektējami. Divas simfonijas, kas ar savu idejiski mākslinieciesko vērtību, bez šaubām, iegūs atsaucību ne tikai mūsu republikā, bet arī aiz tās robežām, virkne citu vokalu un instrumentalu skaņdarbu liecināja, ka latviešu padomju komponisti spēj radīt nozīmīgus darbus. Taču nekādi nevar uzskatīt par normalu to apstākli, ka latviešu komponistu darbus var noklausīties vienīgi plenumu koncertos. Līdz šim diemžēl tā ir bijis. Latviešu padomju komponistu jaunrades popularizēšanu Filharmonija neuzskata par savu pienākumu.

Jāsaka, ka Filharmonijas nevērība un pasivitate negativi ietekmē ne tikai komponistu, bet arī mākslinieku-izpildītāju darbu. Republikā ir virkne lielisku dziedoņu, pianistu, vijolnieku, čellistu un citu specialistu, ar kuriem varam pamatoti lepoties. Bet koncertestrade šiem mākslinieciem ir tikpat kā slēgta.

Slēgta tādēļ, ka Filharmonija neriko vietējo mākslinieku koncertus. Taisnība, Filharmonijas darba plānos bijuši paredzēti diezgan daudzi šādi koncerti. Bet tie, lielāko tiesu, tālāk par plānu nav tikuši.

Aizvadītā koncertsezona atklāja arī virkni citu trūkumu Filharmonijas darbā. Īpaši svarīgi atzīmēt to, ka nepietiekami augsts idejiski mākslinieciskais līmenis ir tieši pašas Filharmonijas muzikalajiem kolektiviem — Valsts korim un Latviešu muzikas, dziesmu un deju ansamblim. Sie kolektivi, vārda burtiskā nozīmē, atstāti novārtā.

Ziemas koncertsezona beigusies. Atnākusi vasara, sākusies jauna koncertsezona, līdz ar to izvirzijušies jauni uzdevumi. Pats galvenais šo uzdevumu vidū ir likvidēt vecās kļūdas, atrast iespējas darba uzlabošanai.

Pieredze liecina, ka vasaras koncertsezonas nozīme pie mums netiek pienācīgi novērtēta — vasaras koncertiem piešķir galvenokārt izklaidēšanās raksturu. Tiesa, vasara ir tas laiks, kad tūkstošiem ļaužu bauda raženā darbā pelnīto atpūtu. Bet nedrīkst aizmirst, ka padomju cilvēks ir tik tālu izaudzis, ka arī savus atpūtas brīžus viņš vēlas skaistus un saturīgus. Labam koncertam jākļūst par padomju cilvēka atpūtas nepieciešamu sastāvdaļu. Tāpēc iestādēm un organizacijām, kas atbildīgas par kulturas dzīvi, vasaras sezonā nevis jāsamazina, bet jākāpina sava radošā piepūle. Vispirmā kārtā tas attiecas uz Filharmoniju.

Izstrādāts un Kulturas ministrijā apstiprināts plašs un bagāts vasaras koncertu plāns. Bet daudzie ieplānotie un tomēr nenotikušie koncerti ziemas sezonā, liecina, ka mūsu Filharmonija sola vairāk, nekā īstenībā dod. Jāmobilizē visi spēki un līdzekļi, lai šādu kaitīgu praksi izbeigtu un plānus maksimali izpildītu.

Izšķirošais posms šai ziņā ir koncerti darbaļaužu atpūtas vietās — Rīgas jūrmalā, Kulturas un atpūtas parkā, Ķemeros utt. Dzintaros, visiecienītākajā koncertu vietā, šovasar atjaunota brīvdabas estrade. Bet vēl joprojām nav izpildīta sabiedrības prasība par koncertu uzsākšanu Mellužu parkā. Tāpat kā iepriekšējos gados visnabadzīgākā koncertdzīve šovasar ir pašā Rīgā. Vienīgais izņēmums ir Kulturas un atpūtas parks. Tur ik svētdienas notiek daudzpusīgi, vērtīgi kulturas sarīkojumi, tai skaitā arī koncerti. Toties pavisam aizmirsti ir citi Rīgas dārzi un parki.

Neskaitāmas reizes izskanējusi sabiedrības prasība, lai kādā no Rīgas parkiem notiktu brīvdabas simfoniskie koncerti. Šīs prasības realizēšana nav panākta arī šogad. Mūsu Filharmonija negribēdama mācīties no citās lielākajās Padomju Savienības pilsētās pārbaudītās pieredzes. Bet, atsakoties no simfonisko koncertu rīkošanas, nevajadzētu aizmirst, ka pastāv iespējas rīkot Rīgas dārzos un parkos cita veida koncertus. Ne jau visi rīdzinieki atpūtas brīžos izbrauc uz Jūrmalu vai Kulturas un atpūtas parku. Jādomā arī par tiem, kas palikuši pilsētā. Un te prasības adresējamas ne tikai Filharmonijai, bet arī Rīgas pilsētas izpildkomitejas kulturas nodaļai. Rīgā ir daudz spēcīgu mākslinieciskās pašdarbības kolektīvu, kuri labprāt sniegtu brīvdabas koncertus. Nav šaubu, ka šādi mākslinieciskās pašdarbības koncerti gūtu plašu atsaucību, darītu saturīgākus un patīkamākus darbaļaužu atpūtas brīžus.

Par mākslinieciskās pašdarbības kolektīvu izmantošanu brīvdabas koncertu rīkošanai sevišķi jāgādā periferijas pilsētās un lauku centros. Jāliek lietā visas iespējas, lai kulturas dzīve vasaras mēnešos kā Rīgā, tā periferijā nevis sašaurinātos, bet uzzeltu visā krāšņumā.

Jau pienākušas jūnija beigas. Vasaras koncertsezonai vajadzēja būt izvērstai pilnā sparā. Bet tas nav izdarīts. Pēdējais laiks atgūt nokavēto. LPSR Valsts filharmonijai un izpildkomiteju kulturas nodaļām jāstrādā labāk nekā līdz šim, padomju ļaužu vasaras atpūta maksimali jāpapildina ar saturīgiem un interesantiem profesionālās un pašdarbības mākslas sarīkojumiem.

INFORMATIVAIS ZIŅOJUMS

Par Padomju Savienības Komunistiskās partijas Centrālās Komitejas Plenumu

Šinīs dienās notika Padomju Savienības Komunistiskās partijas Centrālās Komitejas Plenums.

Plenums izskatīja jautājumu par pavasara sējas rezultatiem, sējumu kopšanu, par gatavošanos ražas novākšanai un lauksaimniecības produktu sagādes plāna izpildes nodrošināšanu 1954. gadā. Plenums noklausījās un apsprieda PSRS lauksaimniecības ministra b. I. A. Benediktova, KPFSR lauksaimniecības ministra b. P. P. Lobanova, PSRS padomju saimniecību ministra b. A. I. Kozlova, KPFSR padomju saimniecību ministra b. T. A. Jurkina un PSRS sagādes ministra b. L. R. Korņijeca ziņojumus šajā jautājumā un pieņēma attiecīgu lēmumu.

Dziesmu svētki un to organizacija

Arvien biežāk laikrakstu slejās un diriģentu sanāksmēs izvirzās jautājums: kā norit 1955. gada Dziesmu svētku organizēšana un kāds ir pašreizējais koru dziedāšanas stāvoklis. Dzirdamas bažas, ka koru līmenis slīdējis uz leju, salīdzinot ar 1950. gadu. To nenoliedza arī Dziesmu svētku virsdiriģenti pēdējā republikaniskajā diriģentu sanāksmē marta mēnesī Rīgā. Kādi ir iemesli, ka mums tagad — 4 gadus pēc iepriekšējiem Dziesmu svētkiem nākas runāt par koru mākslinieciskā līmeņa pazemināšanos?

Vispirmā kārtā tas saistās ar nedibināto pašapmierinātību, kas valda dažās par mākslas pašdarbības attīstību atbildīgās iestādēs. Ir pilnīgs pamats runāt arī par kritikas nelevērošanu, jo kā gan citādi lai kvalificē to faktu, ka palikuši nelevēroti vērtīgi praktiski padomi un ierosinājumi, ko daudzi diriģenti snieguši pēc svētkiem un visu šo laiku?

Apskatīsim kaut vai repertuaru un nošu jautājumu. Pirmo reizi 6 gadu laikā šīs vasaras dziesmu dienām nošu krājumi iznāca jau rudenī. Bet atkal jauna nelaime: abiem krājumiem ir būtiski trūkumi.

Pirmais un galvenais — tie nav praktiski. Dziesmu krājumos, kas domāti plašu masu vajadzībām, vajag iespiest tikai kora partijas, bez pavadījumiem. Iespiežot dziedātājiem domātos izdevumos arī pavadījumus, nevajadzīgi palielinās apjoms, kas atsaucas arī uz cenu. Ir taču jārēķinās ar grūtībām, kas jāpārvar, piemēram, ciemu klubiem, iegādājoties jaunas notis. Pavadījumi nepieciešami diriģentiem, tāpēc tie ievērojami mazākā skaitā jāizdod atsevišķi.

Par pilnīgi nepiemērotu jāuzskata Gļinkas operas «Ivans Susaņins» finala kora jaunais iespiedums. Bez tam jāizsaka izbrīns, kādēļ dots tikai latviešu tulkojums. 1950. gadā Dziesmu svētkos šo kori taču dziedāja krievu valodā, vai tad šodien mēs būtu gājuši atpakaļ krievu valodas pārvaldīšanā? Gluži otrādi, šodien mēs jau protam dziedāt krievu valodā labāk nekā agrāk, un pavisam nepieciešami to darīt ar klasiķiem, kas vispilnīgāk izskan tieši oriģinalā. Neizmainītais iespiedums no klavieru izvilkuma ar neatvieglotām korifeju balsīm ir pārmērīgi grūts pašdarbības koriem. 1950. gada izdevums bija daudz piemērotāks. Ja jaunajā izdevumā būtu gribēts dot kādu atvieglinājumu diriģentiem, tad vajadzēja to izdot Si-bemol mažorā (t. i. vienu toni zemāk). Ar to būtu palīdzēts diriģentiem transponēt partituru pie iemācīšanas, jo visiem zināms, ka arī profesionalu koru diriģenti sevišķi augstas tesituras dziesmas māca zemāk. Vēl vairāk tas nepieciešams parastā pašdarbības korī.

Abās nošu grāmatās ir vairāki aranžējumi un dziesmas ar atvieglinātu muzikalo tekstu, pie kam aranžējumi un atvieglinājumi iespiesti, neatzīmējot, kas tos veicis un kādā mērā. Katrai partiturai ir savas autora tiesības, ja tās tiek objektivu iemeslu dēļ nelevērotas, tad jābūt klāt piezīmei ar attiecīgu paskaidrojumu, lai nemaldinātu tos diriģentus, kas partituru nepazīst oriģinalā.

Sogad, sākot ar janvari, darbojas Republikaniskā dziesmu svētku repertuara komisija. Šādai komisijai ir liela nozīme, un būtu bijis labi, ja tā būtu darbojusies visus šos gadus, kā tas ne vienreiz vien ierosināts. Īsā laikā jau sastādīts 1955. gada Dziesmu svētku repertuars. Bet arī šeit ir redzamas nokavēšanās pēdas. Jaundibinātajai komisijai vairs nebija iespējams saskaņot 1954. un 1955. gada programas. Lai 1954. gada dziesmu dienas būtu «generalmēģinājums» Dziesmu svētkiem, tad bija nepieciešams, lai arī repertuars būtu zināmā mērā saskanīgs. Sogad kopīgas dziesmas būs tikai apmēram astoņas; lielāks skaits būtu nodrošinājis pilnīgāku 1955. gada Dziesmu svētku repertuara iestudēšanu.

Jau pieminētie trūkumi un, blakus minot, arī bērnu koru repertuara neatrisinātais jautājums, kas pa daļai ietilpst Izglītības ministrijas kompetencēs, norāda, ka repertuara izdošana vēl līdz šim laikam nav nokārtota.

Apbrīnojamā «noslēpumainībā» noris jaunās estrades projektēšana. Pat diriģenti, par plašākām sabiedrības aprindām nemaz nerunājot, vēl nav iepazīstināti ne ar vienu estrades projektu. Dziesmu svētku estrades būve masu koriem saistīta ar lielām grūtībām, galvenokārt sakarā ar uzdevumu nodrošināt maksimali labas akustiskās un masu izvietošanas iespējas. Vai šeit nevajadzēja izmantot sabiedrības ierosinājumus?

Ar jaunās estrades būvi izvirzās arī jautājums par Dziesmu svētku attīstības perspektivām. Esam jau tālu no tā laika, kad Dziesmu svētki piederēja tikai dziesmai un orķestra muzikai. Pašreiz svarīgu vietu svētkos ieņem arī tautas dejas. Tas, protams, ienes repertuarā dažādību un svaigumu, kā arī vieglāku programas uztveramību klausītāju saimei.

Tautas dejas 1948., 1950. gada Dziesmu svētkos tika sniegtas monumentalos uzvedumos, radot lielisku, neaizmirstamu iespaidu.

Tagad jāsper vēl solis uz priekšu: jāsagatavo apvienots dziesmu, deju un orķestra muzikas izpildījums. Jau šodien redzam šādu uzvedumu pazīmes, kas pazib vairāk vai mazāk epizodiski, proti, kad tautu dejām pievieno dziedājumus, piemēram, čechu tautas deja «Ganiņš», latviešu—«Tautiešam apsolīju» u. c. Bet būtu panākams pavisam cits vēriens, ja izpildītu šim nolūkam speciali komponētus vai aranžētus darbus. Viegli saprast, kādu daļumu var sasniegt, kad plašos tautas svētkos visas sastāvdaļas — dziesmas, dejas, orķestra muzika — apvienojas un sniedz masveidīgus uz vienu ideju virzītus uzvedumus. Tas jau praktizēts rajonu dziesmu svētkos, ar vēl lielākiem panākumiem tādus uzvedumus var organizēt Republikaniskajos dziesmu svētkos, ja vien estrade un laukums tam piemēroti. Pagaidām šāda veida kompozicija — muzika un choreografija — Kirvera «Slava kolchozu iekārtai» 1955. gada Dziesmu svētkiem izvēlēta no īgauņu padomju komponistu jaunrades, bet sagaidāmi, ka arī mūsu komponisti atsauksies šī žanra iespējamībām, strādājot pie Dziesmu svētku repertuara.

Ka visām apvienotā izpildījuma grupām jābūt augstā attīstības līmenī, tas pats par sevi saprotams. Par dziesmām un dejām mums nerodas ne mazākās šaubas, bet ar orķestra muziku lieta ir citāda. Tā ir atkal viena no tām pusēm, kas joprojām klibo.

Pašdarbības pūtēju orķestru darbs ir atstāts paplūsmai. Netiek gādāts par nošu materialiem, nenotur kopmēģinājumus, sniedz ļoti maz metodiskas palīdzības. Dziesmu svētki bez orķestra nevar iztikt, tāpēc grūtākos gadījumos izlīdzas ar profesionaliem orķestriem, kā tas vienmēr bijis Rīgā. Bet vai tā nav orķestru mākslinieciskās pašdarbības noniecināšana? Tāpat kā rūpējamies par dziesmu un deju kolektiviem, jārūpējas arī par orķestru kolektiviem, tad sasniegsim tādu stāvokli, ka bez apvienotiem koriem un deju kolektiviem Dziesmu svētkos piedalīsies arī pašdarbības apvienotie pūtēju orķestri daudzu simtu dalībnieku sastāvā, nostiprinot trešo svarīgo muzikas pašdarbības nozari — orķestru muziku.

Vienmēr vēl jūtams kvalificētu kora vadītāju trūkums periferijā. Ir vispār zināms, ka skolotāji sastāda diriģentu vairākumu. Viņi strādā ar kolektiviem ciemu un rajonu centros. Tagad, sakarā ar dziedāšanas stundu skaita samazināšanu skolās, jūtama atraušanās no dziedāšanas skolotāja darba. Daudzās vietās sūdzas par šādu skolotāju trūkumu. Tas arī saprotams. Mazā stundu skaita dēļ muzikas skolu absolventus grūti izvietot par dziedāšanas skolotājiem, bet savukārt pedagogiskās skolas un skolotāju institūti dziedāšanas skolotājus, sevišķi vecākām klasēm, nesagatavo. Tas negativi ietekmē mākslinieciesko pašdarbību, vispār muzikālās kulturas attīstību. Izglītības ministrijai saziņā ar Kulturas ministriju šis jautājums jānatrisina.

Noslēgumā dažus vārdus par starplaiku starp diviem Dziesmu svētkiem. Līdz šim praktizētā ikgadējā Mākslinieciskās pašdarbības skašu rīkošana ar plašiem noslēguma koncertiem nesniedza gaidīto. Vajadzība pēc nepārtrauktiem kopmēģinājumiem nivelē atsevišķu koru darbu, apgrūtinot atsevišķu kolektivu attīstīšanos. Būtu vēlams, lai mākslinieciskās pašdarbības skates vairāk nostiprinātu tieši atsevišķus kolektivus, palīdzot izveidot ikvienam savu individualo seju. Dziesmu svētki un dziesmu dienas savukārt pa garākiem starplaikiem nostiprinātu masu dziedāšanas, dejošanas, kā arī orķestra muzicēšanas jaunos sasniegumus. Šādi sakārtots mākslinieciskās pašdarbības darbs, pirmkārt, ienestu atšķirību starp skatēm un Dziesmu svētkiem un, otrkārt, atstātu labvēlīgāku iespaidu uz dziļāku tautas mākslas attīstību.

Dziesmu svētku organizēšana prasa rādikalu šī darba uzlabošanu. Vispirmā kārtā jāņem vērā tie vērtīgie aizrādījumi, ko sniedz paši darba darītāji — ciemu, rajonu diriģenti un deju vadītāji. Tikai tā varam cerēt, ka 1955. gada Dziesmu svētki nebūs iepriekšējo Dziesmu svētku atkārtojums, bet gan jauns kvantitativs un, galvenais, kvalitativs sasniegums tautas mākslas attīstībā.

Jānis Dūmiņš

Padomju mākslas skate

Piezīmes par Vissavienības lauksaimniecības izstādi

Vissavienības lauksaimniecības izstādes galvenais mērķis ir parādīt visu labāko, progresivo, jauno, ar ko tik bagāti mūsu zemes kolchozu lauki. Tūkstoš trissimt ražošanas organizacijas — kolchozi, padomju saimniecības un MTS, simtiem rūpniecības uzņēmumu, kas apkalpo lauksaimniecību, un daudzi desmiti zinātnisko un mācības iestāžu parādīs uzskatāmā veidā simtu tūkstošu un miljonu cilvēku pašaizliedzīgā darba rezultatus izstādes 300 ēkās, kas izvietotas vairāk nekā 200 hektaru teritorijā. Izstāde, līdz kuras atklāšanai palicis nedaudz vairāk par mēnesi, darbosies pastāvīgi, augu gadu. No tā izriet, ka izstādes ēkas ir celtas kapitali. Atspoguļojot visu PSRS tautu izcilos sasniegumus socialistiskajā celtniecībā, izstādes ārējais izskats, tās architektura izveidota dziļi tautiskā garā, ietverot katras tautas nacionalās architekturas spilgtākās, raksturīgākās iezīmes.

Izstādes architektoniskā veidojuma diženums un monumentalitate manāma jau no tālienes. No Jaroslavļas šosejas uz izstādes galveno ieeju ved lieliska plata maģistrale, kas vēl šā gada maijā nebija atrodama nedz Maskavas plānos, nedz īstenībā. Ļoti īsā laikā celtnieki izbūvējuši, pareizāk sakot, izcirtuši šo maģistrali cauri nelielu namu rajonam un radījuši izstādei cienīgu parādes ieeju. Svinīgo noskaņu vēl vairāk pastiprina patī galvenā ieeja, kas uzcelta triumfa arkas veidā. Turklāt, šī celtne ir tikai galvenās ieejas viena daļa. Tūliņ aiz triumfa arkas sākas plata parādes aleja. Nosauksim to par «strūklaku aleju», jo viens no galvenajiem elementiem tajā ir alejas abās malās novietotās četrpadsmit lielās strūklakas — septiņas katrā pusē. Vakaros aleju apgaismos oriģinalas laternas, kas ir izcili «mazās architekturas» paraugi. Augsta, apaļa balsta galā atrodas 28 piena balti ovali kupoli, kas ar savu formu atgādina graudus. Tie novietoti cieši cits pie cita kā graudi vārpā. Trīs metala stiegras, kas «aug» katra balsta galā, vēl vairāk palielina laternas līdzību vārpām...

Šī aleja, kas apstādīta ar lieliem kokiem, ved uz Galveno paviljonu — visnonumentalāko izstādes ēku, kas paceļas apmēram 100 metru augstumā. Paviljona pirmajam, apakšējam stāvam visapkārt uzcelta kolonade, ko veido trīsdesmit astoņas apaļas rievainas kolonas. Otro stāvu ieskauj divdesmit astoņas baltas apaļas kolonas, virs kurām no visām pusēm redz mirdzam zelta burtus «CCCP». Ēkas trešajam stāvam — četršķautņu tornim — katrā pusē paceļas divas augstas kolonas. Tornis ir pamats augstajai zelta smailei, kuras virsotne izrotāta ar oriģinalu emblemu: divi zelta kūļi, saslieti kopā, balsta piecstūrainu zelta zvaigzni, kas atmirdz pāri visai izstādes teritorijai.

Ar galveno paviljonu — kolchozu lekārtas vēsturiskās uzvaras iemiesojumu architektoniskā formā — sākas izstādes centralais komplekss, kuru noslēdz otra lielākā celtne — Lauksaimniecības mechanizacijas un elektrifikacijas paviljons. Tā oriģinalais architektoniskais atrisinājums un neredzētie apjomi atspoguļo Padomju zemes industrijas varenību, uz kuru balstīdamās, partija vedusi lauku ļaudis uz socialismu. Šī celtne ar savu gigantisko stikla arkveida velvi atgādina kāda rūpniecības uzņēmuma milzu cechu. Grūti iedomāties, ka saturs ar formu kaut kur citur būtu saliedēts vēl ciešāk, vēl organiskāk nekā šajā krāšņajā celtnē.

Starp abām lielākajām ēkām atrodas vesela pilsētiņa, kas pārstāv visu mūsu daudznaciju zemi un lauksaimniecības galvenās nozares. Pilsētiņā ir divi lieli laukumi — viens taisnstūra un otrs apļa veidā. Tos sāvieno ne visai garš prospekts. Celtnēs, kas paceļas apkārt centralajam, taisnstūrveida laukumam un gar abām prospekta malām, guvusi spilgtu izpausmi padomju mākslas klasiskā formula: «Socialistisks pēc satura, nacionals pēc formas». Nacionalā architektura plaši un daudzpusīgi pārstāvēta savienoto republiku paviljonu ārējā izveidē. Lūk, piemēram, Padomju Latvijas paviljons. Tā fasadi rotā astoņu kolonu portiks. Šim kolonām ir latviešu architekturā sastopamais raksturīgais veidojums — tās ir četršķautnainas, ar aprautiem stūriem, apakšdaļā resnākas un izgreznotas ar keramiku. Kaut gan izstādē ir diezgan daudz celtņu ar kolonām pie ieejas, mūsu republikas paviljonu nav iespējams sajaukt ar kādu citu — tik raksturīgas ir šīs kolonas, gluži tāpat kā visa pārējā fasades ārējā apdare — vitražas, kokgriezumā veidotās durvis, antablementa vara rotājumi.

Ja Padomju Latvijas paviljona nacionalo rakstu nosaka fasades veidojums, tad Kareļu-Somu PSR paviljonā nacionalās architekturas tipiskās iezīmes pauž viss ēkas apveids, un it īpaši neapšaubāmi unikalais frontons, kas izdaļots ar kokgrebumu bareljefiem. Un tāpat ir gandrīz vai ar visu sešpadsmit savienoto republiku paviljoniem.

Igaunijas PSR paviljonā galvenajā ieejā uz sienām redz krāšņu nacionalo ornamentu, par kuru nav iespējams nepriecāties. Tā vien liekas, ka to darinājušas igauņu rokdarbnieču prasmīgās rokas; Kazachijas paviljons izceļas ar augsto stikla kupolu, kas ar savu formu atgādina kazachu jurtas apveidus; pie austrumu architekturai tipiskā garā uzceltā Uzbekijas paviljona ieejas paceļas viegla, bet ļoti augsta kolonade — lapene, kas sevišķi uzsver nacionalo koloritu; pilnīgi atbilst nacionalās architekturas garam Aizkaukaza republiku — Gruzijas, Armenijas, Azerbaidžanas paviljoni... Tautas ornamentu bagātībā mirdz un laistās Ukrainas un Baltkrievijas paviljonu sienas. Pēdējā izceļas veiksmīgi atrastās kolonu ārējās apdares detaļas: tās viscaur ieskauj keramikas rotājumi — zaļumu un košu ziedu vijas. Nelielais Baškirijas APSR paviljons ir viena no vispievilcīgākajām un visvairāk atmiņā paliekošajām izstādes celtnēm — tas valdzina ar nacionalās architekturas stingrajām līnijām.

Interesanta ir arī dažu atsevišķas KPFSR novadu un apgabalu grupas pārstāvošo paviljonu architektura. Tā virs paviljona «Ziemeļkaukazs» paceļas savdabīga kupolu stikla piramida, kuras nepārprotamais uzdevums ir stilizētā formā attēlot Kaukaza kalnu virsotnes. Maskavas apgabala paviljons ar savu ārējo izskatu atgādina Padomju zemes lielās galvaspilsētas jauno architekturu. Paviljona «Sibirija» skaidrajās, stingrajās līnijās, tā sienu nevainojamā baltumā ir kaut kas no šā lielā apgabala neaptveramā plašajiem sniega klājiem. Paviljona «Pievolga» sienas atspoguļo dižās krievu upes rekonstrukcijas ainavas...

Apskatot izstādes centrālā kompleksa celtnes no ārpuses, ikvienu pārsteidz architekturas formu apbrīnojamā daudzveidība un spilgtā izteiksmība. Citādi tas arī nevar būt! Te atspoguļota mūsu zemes tautu dzīves daudzveidība un krāšņums. Bet šīs dzīves diženumu un varenību īpaši uzsver divu kompleksa svarīgāko celtņu — Galvenā paviljona un mechanizacijas paviljona architektura.

Pietiekami plaši izstādē pārstāvēta arī tēlniecība. Liekas gan, ka izstādē nebūs iespējams atrast tādu paviljonu — bet to ir pavisam 76! — kura fasadi nebūtu izdaļojuši tēlnieki. Izstādē ir arī citi skulpturali veidojumi, kā, piemēram, dažādu apmēru un tipu strūklakas. Izstādes skulpturas ir dažādas arī to darināšanai izlietoto materialu ziņā: tur ir gan betons, gan granits, gan keramika, gan koks, gan bronza...

Ejot uz izstādi, tās nākamie apmeklētāji jau no tālienes redzēs skulpturalu grupu, kas paceļas virs galvenās ieejas arkas: vīrieti un sievieti, kuri augstu pacēluši pārpilnības simbolu — kuplu labības kūli. Šis izstādes emblemas skulpturalais atveidojums nebūt nav vienīgais izstādes vārtu izrotājums. Uz katras kolonas ir lieli lauksaimniecības darba rūķu bareljefi pilnā augumā, visapkārt redz augsti mākslinieciskus veidojumus no plastiskām masām.

Padomju valsts ģenialā nodibinātāja V. I. Ļenina un viņa darba dižā turpinātāja J. V. Staļina monumentalus tēlus uzstāda pie Galvenā paviljona ieejas. Šā paviljona otrā stāva stūrus izgreznojot skulpturalas kompozicijas. Izcils mākslas darbs ir arī rotājums virs paviljona fasades — PSRS ģerbonis un to ietverošie sešpadsmit karogi, kas darināti zelītā tonī. No citu paviljonu skulpturalajām detaļām minēsim tikai visspilgtākās, kas iespiežas atmiņā visdziļāk. To skaitā pirmkārt ietilpst Kareļu-Somu PSR paviljona frontons — plaša kompozicija, kurā kokgrebumu bareljefos parādīti darbā republikas saimniecībā galveno nozaru darba rūķi: zemkopji, lopkopji, meža cirtēji, zvejnieki... Pie Moldavijas PSR paviljona ieejas apmeklētājus sagaida leģendārā varoņa Grigorija Kotovska varenais tēls. Piecšķautņu stūra torņi pie Lauksaimniecības mechanizacijas un elektrifikacijas paviljona ieejas bagātīgi izgreznoti ar bareljefiem un noder par postamentiem diviem lieliem tēliem — kolchozniecei pie kombaina stūres un traktoristam kombinezonā...

Ne mazums skulpturu atrodas arī izstādes celtņu iekštelpās. Galvenā paviljona centralajā apaļajā zālē uz augsta postamenta novietoti Ļenina un Staļina tēli. Vladimirs Iljičs izstiepis uz priekšu roku, it kā rādot ceļu nākotnē, bet J. V. Staļins vērīgi raugās uz to pusi, tālredzīgi saredzēdams nākamās, komunistiskās sabiedrības iezīmes. Tēli izstaro gudrības spēku, tie ir trauksmes uz priekšu, dinamisma pilni...

Tā paša paviljona devītajā zālē, kas veltīta padomju tautas cildenajai cīņai par mieru, visu sienu aizņem grandiozs goreljefs, kurā atsevišķu tēlu vien ir vairāk nekā divi simti. Tur pārstāvētas visas Padomju Savienības tautības, visas iedzīvotāju grupas — padomju zemes strādnieki, zemnieki, inteligence, veci ļaudis, pieaugušie un bērni...

Īpašu uzmanību pelnījušas divas ļoti lielas strūklakas, kas ierīkotas izstādes centralajā laukumā. Pirmās strūklakas nosaukums ir «Tautu draudzība». Strūklakas centrā ir milzu kūlis. Kad tā sāks darboties, no tās šļāksies gaisā vairāk nekā pusotra tūkstoša ūdens strūklu, pie kam dažas no tām sasniegs ievērojamu augstumu — līdz septītajam un pat astotajam stāvam! Lielā astoņšķautņu baseina gludajā virsmā atspoguļojas sešpadsmit sieviešu tēli, kas novietoti ap kūli nelielā atstatumā no tā. Sešpadsmit māsas, katra savā tautas tērpā... Laukuma otrā galā, pretim Ukrainas PSR paviljonam, atrodas strūklaka «Akmens zieds». Dažādās košās krāsās atmirdz akmens zieda varenais kolloss. Strūklakas baseinā «peld» bronzas gulbji un zivis, tam apkārt novietotas bronzas vāzes, kurās atrodas zemes veltes — augļi un dārzeņi.

Atšķirībā no tēlniecības, glezniecība pārstāvēta vienīgi iekštelpās. Dabiski, ka visplašāk reprezentēta monumentalā glezniecība lielu panno veidā. Katrā paviljonā ir vairāki panno. Tā, piemēram, Latvijas PSR paviljonā pirmās zāles sienas vien rotā trīs panno. Krāšņi panno ir Galvenajā paviljonā. To vidū īpaši izceļas viens no lielākajiem, kurā attēlota zāle un prezidijs PSKP vēsturiskajā XIX kongresā, brīdī, kad runā biedrs G. Maļenkovs. Interesanta ir panno serija, kas rotā Konstitucijas zāli. Tur ietvertas glezniecīskā formā PSRS pilsoņu pamattiesības.

Ar ārkārtīgi lielu formu un žanru daudzveidību izceļas tautas daiļrade, kas izstādē pārstāvēta visdažādāko daiļamatniecības un lietišķās mākslas izstrādājumu veidā. Mūsu republikas paviljonā uzmanību saista unikalās kokgriezuma durvis, kā arī krāšņās logu vitražas. Lietuvieši izveidojuši oriģinalu keramisko vāzu — toršeru kompoziciju. Bet visiespaidīgākais viņu paviljonā ir lielais panno bareljefs, kas tāpat darināts no košu krāsu keramikas. Igauņi izcēlušies ar lieliskām inkrustacijām, kuru izgatavošanai izmantoti vērtīgu koku saplākšņi, ar diagramām, kas iespiestas ādā, un ar Tallinas stikla izstrādājumiem. Vidusazijas republiku paviljonos plaši pārstāvēti visdažādākie paklāji. Ukraiņi izrotājuši vairākus sava paviljona stendus ar brīnišķīgiem ornamentiem, kā arī īpatnējas formas keramiku — traukiem. Ziemeļkaukazijas paviljonā varēs apskatīt ārkārtīgi smalki darinātus Dagestanas meistaru sudraba izstrādājumus. Paviljonā «Urali» ir Kaslas pilsētas meistaru mākslinieciskie metallējumi, ziemeļrietumu apgabalu paviljonā — Vologdas mežģiņu darinātāju brīnumjaukie darbi un tā tālāk...

Beigu beigās nevar nepieminēt arī to, ka izstādē visplašākajos apmēros būs pārstāvēta PSRS tautu «dzīvā» daiļrade. Uz izstādes «atpūtas zonas» skatuvēm un estradēm ik dienas sniegs priekšnesumus no visām Padomju zemes malām sapulcinātie labākie dziedātāji, dejotāji un citi mākslinieciskās pašdarbības dalībnieki.

Tas viss kopā padarīs Vissavienības lauksaimniecības izstādi par visas tautas pieredzes apmaiņas skolu, par vietu, kurā būs parādīti ne tikvien lauksaimniecības pirmrindnieku sasniegumi, bet arī padomju mākslas — kā profesionalās, tā pašdarbības — labākie sniegumi. Un, spriežot pēc jau paveiktā, var droši apgalvot, ka izstāde būs īsta visas padomju mākslas skate.

A. Vītols

Padomju rakstnieka moralā seja

Literatu kongresos un sanāksmēs likumsecīgi veltī lielu uzmanību jautājumam par padomju rakstnieka moralo seju.

Rezumējot pirms Vissavienības padomju rakstnieku otrā kongresa padomju literaturas attīstības rezultatus divdesmit gados, atceroties daudzās lieliskās grāmatas, ko uzrakstījuši mūsu literati, domājot par darbiem, kas jārada, mēs nevaram nedomāt par pašiem rakstniekiem, par vārda meistariem, mākslas vērtību radītājiem, kas notēlo sabiedrības dzīvi spilgtās ainās, rada mūsu laikabiedru tēlus.

Padomju literatura ir jaunās, komunistiskās morales sludinātāja. Samaitātajai pasaulei, kurā par varoni izcelts slepkava — «iekarotājs», gangsters, mantrausis, — tā nostāda pretim tīru un gaišu attiecību pasauli, kurā slavens ir tautas dēls, darba cilvēks, apzinīgs, idejisks cīnītājs par mieru un cilvēku laimi. Socialistiskā realisma literaturas galvenais uzdevums, kā tas norādīts vienā no nesen publicētajām Gorkija vēstulēm, ir «radīt socialistisku, revolucionaru pasaules izpratni, pasaules uztveri».

Diženais Gorkijs kritizēja darbus, kuros viņš neredzēja, nesajuta skaidru un noteiktu autora attieksmi pret varoni: «Mūsu lasītājam vajadzīga tieši šī mākslinieciskā skaidrība, kas harmoniski savienota ar laikmeta teoretisko patiesību».

Literaturas partejiskuma, pašaizliedzīgas kalpošanas tautai, augsta komunistiska idejiskuma dižie principi nosaka visas padomju literaturas attīstību, ikviena padomju rakstnieka daiļradi un darbību.

Mākslinieks ir tautas vadītājs un tajā pašā laikā tautas kalps. Kalpošana tautai uzliek viņam ļoti lielu atbildību.

Padomju literaturas uzdevums ir aktivi iejaukties dzīvē, sekmēt jauno, komunistisko principu uzvaru, vecā palieku iznīdēšanu. Vecā un jaunā cīņā mākslinieka ir nepieciešams ļoti liels apzinīgums daiļradē, skaidrība par mērķi, vīrišķība, ārkārtīgi spēcīga mīlestība un naids.

Gorkijs atgādināja rakstniekiem: jo augstāk nostāsies, jo tālāk redzēsi. «. . . Jo augstāks ir cilvēka centienu mērķis, jo ātrāk un sociali produktīvāk attīstās viņa spējas, talanti . . .»

Cilvēka uzvešanās, viņa morālā seja mūsu zemē ir ne tikai viņa personīgā lieta, bet arī vispārēju rūpju objekts. Padomju ļaudis saprot, ka rakstniekam dzīvot visas tautas dzīvi, piedalīties tās darbā, tās jauncelsmes darbībā ir nepieciešams arī tāpēc, lai nostiprinātu savu talantu. Un otrādi: atraušanās malā no cīņas par tautas lietu kaitē daiļradei. Ne jau velti, kad viens no vecākajiem padomju rakstniekiem — Fjodors Gladkovs, kam ir ļoti liela autoritate, rakstā «Par rakstnieka etiku» pievērsa uzmanību gadījumiem, kad daži literati bija pārkāpuši padomju cilvēku uzvedības normas, viņa raksts izraisīja plašu atbalsi lasītājos. Lasītāji visā pilnībā piekrita vecā rakstnieka sašutumam par dažu literatu amorālās izturēšanās faktiem. «Rakstniekam pašam jābūt cilvēkam ar kristalskaidru dvēseli», — rakstīja skolotājs V. Zadorožnijs. Bet aizzīmētājs L. Tereņins ar rūgtumu izteicās par literatiem, kas raksta vienu, bet dara citu: «Šie rakstnieki domā tā: es esmu pats par sevi, un mani varoņi — paši par sevi».

Tajā pašā laikā lasītāju vēstules caurstrāvoja uzticība padomju literatu kolektivam. Lasītāji runāja par savu atzinību spilgtu, dziļu grāmatu radītājiem, cilvēku dvēseļu inženieriem un izteica pārliecību, ka rakstnieku vide visumā ir veselīga padomju sabiedrības vide. Tāpēc jo asāk viņi nosodīja tādu rakstnieku kā F. Panferova, A. Surova, N. Virtas un dažu citu nesavaldīgo, izlaidīgo, antisabiedrisko uzvedību.

Ko nozīmē tāda «pārcilvēka» uzvešanās, kas piedzēries ierodas uz darbaļaužu sapulcēm, kas sariko trokšņainu skandalu savā dzīvoklī, kas nošķiras «aiz galšzilā žoga» vai aizraujas ar mantrausību?

Šie «pārcilvēki» acīm redzot uzskata, ka viņiem ir atļauts tas, kas «vienkāršajiem» padomju cilvēkiem ir nepieļaujams. Pēc viņu kropļajiem priekšstatiem viņiem jābūt īpašai moralei, īpašām uzvedības normām, īpašiem kopdzīves noteikumiem. Bet tas taču nozīmē, ka šie ļaudis grib turēties pie melīgās, liekulīgās buržuaziskās sabiedrības morales normām! Lūk, kāpēc visi šie «sadzīves» gadījumi prasa skaidru un noteiktu politisku novērtējumu.

Tieši tāpēc, ka Komunistiskā partija ar ļoti lielu gādību audzina rakstniekus, pievērš milzu uzmanību viņu audzināšanai, mums nesaudzīgi jāiznīdē nezāles no padomju literaturas tīrās druvas.

Diskusijās, kas notika rakstnieku organizacijās, ļoti asā veidā izvirzījās jautājums par literaturas jaunatni. Ir vispār zināms, cik mazā skaitā un cik grūti aug jauni literaturas kadri pēckara laikā, cik nepietiekams ir jaunu dzejnieku, prozaiķu, dramaturgu, kritiķu pieplūdums Rakstnieku savienībā. Tāpēc *jo vairāk nevar neuztraukties, redzot, kā apstājas izaugsmē,* apmierinās ar agrāko slavu literati, kas labi sākuši savas rakstnieka gaitas pirms dažiem gadiem, kā daži talantīgi jauni rakstnieki piekopj bohemiešu dzīves veidu. Piemēram, nevar neraizēties par to, ka jaunais prozaiķis V. Tendrjakovs, kas *sevi parādīja no labās puses, paguvis izcelties ar ļoti negīlītu* skandalu Centralajā literatu klubā, ka spējīgais dzejnieks S. Narovčatovs pazemo savu talantu, grauj veselību un darba spējas ar izturēšanos, kas būtu uzdzīvotāja bodniekeļa cienīga.

Līdz pēdējam laikam Rakstnieku savienībā nebija radīta tāda *sabiedriska atmosfera, kas padarītu par neiespējamu* vismazāko novirzīšanos no padomju morales, padomju sadzīves normām. Bet padomju rakstnieka nosaukums ir augsts nosaukums, un nevienam nav atļauts to aptraipīt!

Jautājums par rakstnieka biografiju, par viņa uzvedību ir *svarīgs jautājums, kam ir nozīme arī daiļradē.* Cilvēks, kas atrāvies no dzīves, no ļaudīm, no slavenās socialistiskās celtniecības, zaudē īstenības bagātības un skaistuma izjūtu, tātad, zaudē zem kājām daiļrades pamatus.

Padomju rakstniekam piemīt vienkāršība, pieticība. Bez *iedomības, čakli, uzticīgi viņš kalpo tautai,* saspringzinot visus savus gara spēkus. Bet ir vēl ļaudis, kurus samaitājušas sīkburžuaziskas ieteikmes, idealistiskas viltus teorijas, ir ļaudis, kas domā, ka mākslā var gūt panākumus bez iepriekšējas sagatavošanās, ar joni, ar gadījuma rakstura iejūsmu.

Mūsu rakstnieki mācās no klasiķiem, no Gorkija un Majakovska, ka daiļrade ir darbs — sasprindzināts, neatlaidīgs, no mācīšanās nešķirams darbs; un iedvesma atnāk tieši pie tā, kas nežēlo spēkus darbam un mācībām.

Rakstniekam jāmāca ne vien ar saviem darbiem, bet arī ar savu rīcību, ar visu savu izturēšanos, ar savu attieksmi pret cilvēkiem. Vai tad nebija dzīves skolotāji šādā ziņā M. Gorkijs, V. Majakovskis, D. Furmanovs, A. Gaidars, A. Makarenko, J. Krimovs un daudzi citi?

Bet ko var iemācīt tas, kas atraujas no tautas un no rakstnieku jaunrades kolektiva, kas iedomājas, ka viņš ir neatzīts ģenijs, pārī visai cilvēcei pacēlies talants? Ko var iemācīt sīka patmīlība, samaitājošs individualisms? Ko var iemācīt karjerista augstprātība, iedomība, kundziskums?

Tas viss var «iemācīt» tikai vienu — to, ka vecās pasaules ideoloģijas iezīmes samaitā talantus, posta mākslinieka spējas, ievazā neīstumu un puvešus viņa daiļradē un, visbeidzot, kaitē mūsu literaturai, darbaļaužu komunistiskajai audzināšanai.

Padomju tautas morale ir patiešām visaugstākā morale visā cilvēku sabiedrības pastāvēšanas vēsturē. Revolucijā un socialistiskajā celtniecībā miljonu masas atbrīvojas no vecā paliekām, un darba cilvēki kļūst par jaunās sabiedrības pilnvērtīgiem cēlājiem, jaunās dzīves saimniekiem un radītājiem. Ceļot jaunu pasauli, viņi parāda jaunās apziņas augsto līmeni un cildenumu, atklāj savu dvēseļu, savu centienu skaistumu. Augsta pilsoniska apziņa, patriotisms, tautas aktivitate — tādas ir īpašības, ko audzina miljonu masās Komunistiskā partija.

Nevis savtība un karjera, bet socialisma ideja un darbaļaužu simpatijas, — tādi, Ļeņina vārdiem runājot, ir spēki, kas virza jauno, socialistisko literaturu. Ļeņins norādīja uz šīs literaturas saitēm ar socialistiskā proletariata pieredzi un dzīvo darbu.

Rakstnieku organizaciju uzdevums ir ne tikai saukt pie kārtības atsevišķus cilvēkus, ne tikai iztīrīt mūsu rakstniecības ranīu no netīrumiem, bet vispirms celt rakstnieku sabiedrisko un daiļrades aktivitati, novērst visu to, kas traucē šo aktivitati, radīt apstākļus, lai sekmīgāk varētu darboties daiļrades laukā mūsu padomju literati, kas godīgi un uzticīgi kalpo Dzimtenei un tautai.

(«Literaturnaja Gazeta» š. g. 19. jūnija ievads)

Skulptura un materials

E. MELDERIS

Jautājums par materialu tēlniekiem ir ļoti aktuals, jo materialam skulpturalā kompozicijā liela nozīme. Stājtēlniecībā vairāku pēdējo gadu laikā bronzā ir atlieta tēlnieces M. Langes veidotā Emīļa Melngaiļa ģimetne, tēlnieka M. Zaura «Asfaltētājs», tēlnieces M. Zaļkalnes veidotā Malvīnes Vigneres-Grīnbergas ģimetne un tēlnieka J. Brieža «Pionieris». Tie ir paliekami darbi mūsu stājtēlniecībā.

Bijušās Mākslas lietu pārvaldes pasūtītās un Latviešu un krievu mākslas muzejā pirktās skulpturas visas ir no pagaidu materiala — ģipša. Ģipsis, kaut arī patinēts, nevar aizstāt īstu cietu materialu. Tas ir «nedzīvs» un trausls. Pārvadājot darbus no izstādes uz izstādi, tie bieži tiek bojāti. Tēlnieces M. Skulmes darinātais J. Raiņa krūšutēls tika sasists atpakaļceļā no Maskavas uz Rīgu, un muzejam vajadzēja pielikt lielas pūles, lai to restaurētu. Tēlnieces A. Veinbachas diplomdarbs «Bronzas lējēja» atpakaļceļā no Maskavas uz Rīgu tika sasists sīkās drumstalās un restaurēt to vairs nebija iespējams.

Šos piemērus varētu vēl turpināt. Tie norāda uz praktiskām neērtībām un uz to iestāžu neapskaužamo stāvokli, kas darbus pārsūta. Taču tie nav svarīgākie motivi, kādēļ darbi būtu jāgatavo cietā materialā. Katra tēlnieka dziļākā vēlēšanās ir iemiesot savas domas paliekošā materialā, — stāstīt arī nākamām paaudzēm par savu vēlēšanos atspoguļot padomju tautu vēsturisko ciņu par mieru, par komunismu. Tēlnieks savas dvēseles ilgas un prāta slēdzienus rāda skatītājam galvenām kārtām ar cilvēka kustībām. Cilvēka garīgā seja, viņa dvēseles pārdzīvojumi ir tēla saturs. Atspoguļojot cilvēka garīgos pārdzīvojumus reālās, taustāmās formās, tēlnieks tomēr nevar sacensties ar dzīvu dabu. Bronzas, granita vai marmora statujai ir sava īpatnēja dzīvība un iedarbības spēks. Dižie vecmeistari F. Subins, M. Kozlovskis, F. Sčedrins, I. Martoss, kā arī vadošie padomju tēlnieki V. Muchina, M. Manizers, V. Tomskis mums māca, ka plastiskā valoda skan īsti un pārliecinoši tikai īstā materialā. Nekad to nevar sasniegt ar imitaciju — ģipša patinēšanu.

Pirmajā starprepublikaniskajā izstādē Rīgā, Latviešu un krievu mākslas muzejā mēs redzējām mūsu jaunās tēlnieces A. Nollendorfas tematiski vienu no skaistākām kompozicijām «Ļeņins ar bērniem» (patinēts ģipsis), redzējām arī lietuviešu tēlnieku P. Vaivada un B. Pundzjus kompoziciju «Ļeņins un Staļins» (bronzas lējums). Skaidri bija saskatāms bronzas lējuma dzīvās valodas pārākums. Lietuviešiem, starp citu, no 22 izstādītajiem tēlniecības darbiem 21 bija paliekošā materiālā.

Aizrītējušā 1953. gada republikaniskajā izstādē Latvijas Mākslas akademijas studenti L. Kristovskis un V. Protkovs izstādīja sieviešu galviņas — vienu bronzā, otru marmorā. Un Valsts iepirkšanas komisija tās iegādāja muzejam, jo darbi atstāja ļoti labu iespaidu starp patinētiem un baltiem ģipša lējumiem.

Var rasties jautājums, vai mūsu tēlniekiem ir gatavi darbi atliešanai bronzā, izciršanai granitā, marmorā? Ir Mākslinieku savienības valde ir iesniegusi republikas Kulturas ministrijai pieteikumu uz 13 skulpturām, kuras būtu nepieciešams izgatavot paliekošā materiālā. Tēlniekiem ar saviem līdzekļiem šis darbs nav pa spēkam. Ministrija apsolījusi sniegt vajadzīgo materialo pabalstu. Taču turpmāk tēlniekiem ir jāparāda lielāka iniciativa materiala jautājumā.

Šinī sakarībā īsumā gribu pakavēties pie materialiem un tehnikām, kādas tēlnieki ir lietojuši un joprojām lieto savu darbu iemūžošanai, pakavēties ar vienu nolūku — atgādināt un ierosināt.

Viena no cildenām tehnikām ir vara kalums. No sarkanām vara plāksnēm sametināta skulptura ir samērā viegla un izturīga. Tā ir arī lētāka par bronzu un tādēļ bieži tiek pielietota architekturas ansambļu dekorativi monumentalu fasadu rotājumiem, arku vainagiem utt. Vara kalumā ar panākumiem ir strādājis tēlnieks J. Zibens, bet tagad viņš nodarbojas galvenokārt ar sīkiem lietišķās mākslas kalumiem — saktām, ornamentiem. Taču vecā meistara pieredze monumentālās tēlniecības laukā vara kalšanas tehnikā ļoti nepieciešama būtu mūsu jauno tēlnieku zināšanu papildināšanai.

Bronzas lējuma skulptura parasti tiek izmantota atsevišķi stāvošiem monumentiem. Kā dekorativā skulptura tā ir smaga un dārga. Stājtēlniecībā vispopulārākā patlaban ir lietā bronzas skulptura. Pie tam pazīstamas divas liešanas tehnikas: vaska un smilšu formā. Iemīļotākā ir smilšu formas technika. Abas tehnikas ir ļoti izkoptas: ko tēlnieks spēj izveidot, to arī bronzas lējējs atlies. Precizitati var sasniegt līdz pirksta nospiedumam. Par nožēlošanu, bronza ir deficita materials. Privati tēlniekam tā nav pieejama, arī liešanas technika ir dārga. Rīgā mums ir ļoti labi smilšu formas meistari J. Kukše un R. Kambars. Vaska formas techniku ļoti labi pazīst mūsu vecmeistari — tēlnieki G. Šķilters un T. Zaļkalns. Bronzas liešanā mēģinājumus sīkos izmēros izdara Rīgas daiļamatniecības vidusskola.

Lēts materials ir ķets (čuguns). Līdz šim pastāvēja ieskats, ka ķets ir lietojams tikai dekorativai skulpturai — plašām, apaļām dekorativām formām. Tomēr technika attīstās strauji. Vissavienības tēlotājas mākslas 1952. gada izstādē bija neliela žanra skulptura «Meitene ar teļu» (Sverdlovskas ķeta lietuve), kas techniskā izpildījumā varēja sacensties ar labu bronzas lējumu. Liels trūkums tomēr ķeta lējumam ir metala trauslums.

Pagājušajā gadsimtā populārā cinka skulptura tagad ir piemirsta. Tās liešanas technika ir līdzīga bronzas un ķeta liešanas technikai. Komplicētāka ir atsevišķo daļu samontēšana uz stiegra. Cinka skulptura ir ļoti izturīga pret atmosferas iedarbību, tādēļ to izdevīgi lietot kā ārtelpas skulpturu. Derētu atcerēties arī galvanoplastiku.

Mūsu republikas lauki, pļavas un meži ir bagāti ar dažādām granita šķirnēm: sarkana, melna, pelēka, tedzeltena, zaļgana, gan rupjāku, gan smalkāku graudu. Iespējams atrast materialu pat lielākām skulpturām, taču ne bez pūlēm. Pie tam izvēlēties purvā vai pļavā gulošu granita gabalu lielākām skulpturām ir bīstami apslēpto plaisu dēļ. Protams, labākais materials ir no Karelijas, Murmanskas, Uralu, Ukrainas, Kaukaza, Sibirijas granita lauztuvēm.

Marmora mūsu republikā nav. Padomju Savienībā marmora lauztuves ir Karelijā, Murmanskā, Uralos, Sibirijā. Arī marmora šķirnes ir ļoti dažādas krāsā un strukturā. Kā akmens marmors ir techniski viegli apstrādājams materials, taču ne katrs marmora gabals ir noderīgs skulpturai. Atbildīgiem darbiem vecie meistari ir mēnešiem, pat gadiem ilgi strādājuši līdzi lauztuvēs, lai iegūtu marmora blukus bez plankumiem, tumšām dzīslām un apslēptām plaisām.

Pateicīgs materials ir koks, ja to iepriekš labi sagatavo, t. i., novērš plaisāšanas iespējamību. Lielisku piemēru pēckara gados koka skulpturā ir sniegusi tēlniece V. Muchina ar akademiķa Krilova krūšutēlu.

Ja domājam par sīkplastikas masveida ražošanu, tad vislielāko starpniecību šinī jautājumā varētu uzņemties keramikas un porcelana fabrikas. Mākslinieku savienības tēlnieku sekcija šajā lietā ir griezusies attiecīgā ministrijā ar konkretiem priekšlikumiem vēl aizrītējušā 1953. gada beigās. Ierosinājumi tika uzņemti ar piekrišanu, atliek tikai gaidīt realus rezultatus.

Izmantojot liešanas technikas, ģipša modeļa nepieciešamība ir saprotama. Arī cietos materjalus, kā granitu, marmoru, koku, tikai retos gadījumos lieli meistari ir apstrādājuši bez modeļa. Jo vairāk modelis ir vajadzīgs lielu monumentu veidošanai kolektivā darbā ar akmeņkaļiem. Taču ir pienācis laiks, kad tēlniekiem nopietni jāpadomā par savas profesionali specifiskās valodas izkopšanu, kā arī par savu darbu turpmāko likteni, jo ģipša modeļiem draud lēna bojāeja.

Republikas Kulturas ministrija šinī jautājumā ir apsolījusi lielu atbalstu. Līdzekļi darbu izgatavošanai materiālā atradīsies, ja vien tēlnieki paši būs aktivāki konkretu priekšlikumu un gatavu darbu iesniegšanā.

Latvijas PSR Kulturas ministrijā

Latvijas PSR Kulturas ministrijas kolēģija apspriedusi jauno literaro kinoscenariju «Trīs dienas Kristportā», ko sarakstījuši G. Cirulis un A. Imermanis.

Scenarijs stāsta par padomju tirdzniecības flotes jūrnieku dzīvi un kuģa «Padomju Latvija» komandas piedzīvojumiem kādā no ārzemju ostām.

Jaunā scenarija galvenais temats atspoguļo padomju cilvēku augstās moralās īpašības un kapitalistiskās pasaules darbaļaužu solidaritati, aizsargājot pasauli no kara kurinātāju intrigām un provokacijām, kā arī sagraujot provokatoru neģēlīgos nodomus.

Scenarijs stāsta, ka ārzemju ostai Kristportai tuvojas padomju tirdzniecības kuģis. Tomēr bez loča palīdzības kuģim ārkārtīgi grūti iebraukt ostā, bet Kristportā sācies ločU streiks. Kuģa «Padomju Latvija» stūrmanis Augusts Taiminš, kuram kādreiz nācies strādāt par loci Kristportas reidā, uzņemas risku un atbildību un ar lielu māku ievada kuģi ostā.

Kristportas «saimnieki» — imperialistiskie ierāvēji un kara kurinātāji mēģina izmantot ločU streiku savām provokacijām pret padomju kuģi, kurš noenkurojies Kristportas ostā. Tādēļ arī viņi ieviļina Augustu Taiminu lamatās un visādām viltībām, mānīem un solījumiem mēģina izspiest no viņa liecību, it kā padomju kuģis atvedis streikotājiem instrukcijas. Tomēr padomju jūrnieks izturas kā īsts patriots un neielaižas nekādās imperialistu machinacijās. Taiminam rodas daudz draugu ostas ločU vidū un ar kopīgiem spēkiem izdodas likvidēt imperialistu neģēlīgo provokaciju.

Autoriem izdevies radīt aizraujošu filmas scenariju, kurā pareizi un dabīgi attēlotas padomju cilvēku augstās moralās īpašības, kā arī parādītas intrigas, kuras līdz pēdējam laikam mēģina izraisīt Padomju Savienībai naidīgi elementi.

Latvijas PSR Kulturas ministrijas kolēģija pieņēma G. Cīruļa un A. Imermaņa literaro scenariju «Trīs dienas Kristportā».

Latvijas Padomju mākslinieku savienībā

Šajās dienās Latvijas Padomju mākslinieku savienības valde apspriedusi jautājumu par republikas lietišķās mākslas darbinieku konferenci.

Lietišķās mākslas sekcijas biroja locekļis G. Kruglovs ziņoja par lietišķās mākslas konferenci, kas nesen notika PSRS Mākslas akademijā Maskavā, kur tika ierosināts jautājums par ciešāku kontaktu starp lietišķās mākslas meistariem un mākslinieciem, kas strādā rūpnīcās. Valdes sēdē tika minēts par to, ka arī mūsu republikas Mākslinieku savienības Lietišķās mākslas sekcija strādā atrauti no tiem mākslinieciem, kas veic savu darbu tekstilfabrikās, keramikas rūpniecībā un citos plaša patēriņa preču izgatavošanas uzņēmumos. Nav arī kontakta ar lietišķās mākslas meistariem un jaunatni, kas dzīvo un strādā periferijā.

LPMS valde nolēma 25. augustā no organizēt plašu sanāksmi, kurā piedalītos visi mākslinieki, kas strādā lietišķās mākslas nozarē un plaša patēriņa preču rūpnīcās. LPMS Lietišķās mākslas sekcijai jānodibina regularas dežuras, lai varētu sniegt konsultacijas atsevišķās lietišķās mākslas disciplīnās mākslinieciem, kas strādā šajās nozarēs, bet vēl nav Latvijas Padomju mākslinieku savienības biedri. LPMS Valdes priekšsēdētāja vietnieks U. Prēdelis, valdes locekļi Dž. Bodnieks un Lietišķās mākslas sekcijas biroja locekļis B. Tiiūnš šajās dienās izbrauks uz Liepāju, lai tur tuvāk iepazītos un sniegtu radošu palīdzību lietišķās mākslas mākslinieciem.

Tika pārrunāts jautājums arī par kombināta «Māksla» produkcijas mākslinieciško līmeni, par jaunu etalonu radīšanu.

Lasītāju vēstules

Par to jāpadomā

Katru gadu lasītāji saņem daudz jaunu un interesantu grāmatu, ko izdod Latvijas Valsts izdevniecība. To vidū mums jau pazīstami rakstnieku jaunākie darbi, gan arī jauno rakstnieku pirmie stāsti, romani, lugas.

Gribas aizrādīt uz kādu, pēc manām domām, nopietnu trūkumu LVI darbā. Daudzām grāmatām, gan oriģinaldarbiem, gan tulkotām no citām valodām, nav ne priekšvārdu ne pēcvārdu, nav nekādu ziņu par darba autoru, reizēm lasītājam pilnīgi nepazīstamu.

Piemēram: iznāca P. Tursuna romans «Skolotājs». Tā autors latviešu lasītājam līdz šim nebija pazīstams. Romans liecina, ka P. Tursuns jau ir rakstnieks ar savu īpatnēju valodu un romana veidojumu.

Nav priekšvārda arī Indriķa Lēmaņa «Stāstu izlasei», kaut gan minētais krājums iznāca sakarā ar autora 50 gadu jubileju.

Lasītāju ļoti interesē autora dzīves un daiļrades ceļš. Ja latviešu valodā tulkota vēl maz pazīstama rakstnieka grāmata, lasītājs grib kaut īsumā uzzināt par viņa biografiju, par citiem viņa darbiem, kas varbūt ir pieejami krievu valodā, bet par kuriem lasītājam maz zināms.

Tāpēc LVI derētu padomāt par to, lai katrā tādā grāmatā sniegtu kaut ļoti šauru, bet tomēr pārskatu par autora dzīvi un darbiem. Lasītājus tas ļoti interesē.

K. Sleja

NOVĀRTĀ ATSTĀTS ANSAMBLIS

S. STUMBRE

Pirms neilga laika Rīgas muzikas cienītāji noklausījās Filharmonijas rīkotos Latviešu muzikas, dziesmu un deju ansambļa koncertus. Tā līdzšinējais sniegums, kā zināms, nespēja apmierināt sabiedrības prasības, nekļuva par nopietnu tautas muzikas kulturas veicinātāju, attīstības ierosinātāju. Veselu pusgadu ansamblis bija atradies mēģinājumu periodā, gatavoja jaunu programu. Nule notikušajiem koncertiem vajadzēja sniegt atbildi: vai ansamblis atradis iespējas straujas radošās augšanas nodrošināšanai, vai tam, strādājot līdzšinējos apstākļos, ir perspektivas kļūt par nopietnu mākslinieciesku vienību, par latviešu tautas mākslas pilnvērtīgu propagandētāju? Jāsaka atklāti, ka pārliecinošu pozitivu atbildi uz šiem jautājumiem neguvām.

Tiesa, ansambļa priekšnesumos vērojama zināma snieguma mākslinieciskās kvalitates celšanās. Bet vēl nevaram runāt par radikalu lūzumu ansambļa darbā, un nekādā ziņā nevaram runāt par nopietnu lūzumu Kulturas ministrijas un Filharmonijas vadības pieejā šim ansamblim. Līdzšinējie soļi, kas sperti ansambļa augšupejas nodrošināšanai, īstenībā ir tikai pussoļi, kas lielus rezultatus dot nevar.

Nav noliedzams, ka, jauno programu iestudējot, ansamblis padziļinājis un izkopis izpildījuma kulturu. Sevišķi daudz ieguvis ansambļa deju kolektivs. Palielināts dejotāju sastāvs un par vadītāju pieaicināta pieredzes bagātā baletmeistare Helena Tangijeva-Birzniece. Viņas iestudētajās latviešu un cittautu tautas dejās ielikts daudz izdomas un raksturīgu niansu. Veiksmīgi bija rumaņu un guļuļu tautas deju iestudējumi. Kaut daudz pozitīva izdomas ziņā bija arī latviešu tautas dejās, liekas, ka baletmeistare vēl nav izsmēlusi latviešu tautas deju choreografijas iespējas. Tāpat H. Tangijeva-Birzniece visā pilnībā neizjūt arī latviešu tautas deju nacionalo koloritu. Dejās, sevišķi sieviešu pāriem, trūkst viegluma un iznesības. Izbrīnu skatītājos radīja koncerta noslēguma deja «Jaunatnes vakars», kura pretendēja uz tautu draudzības temas choreografisku attēlojumu. Jau muzika šai dejai bija bezgaumīgs lēts valsīs un dažādu tautu tautas deju melodiju savirknējums. To papildināja bezsaturīgs choreografiskais aranžējums, kurā nebija nekā no patiesa tautu draudzības attēlojuma. Pilnīgi nesaprotami, kā Filharmonijas mākslinieciskā vadība atļāva šādu cildenu temu iekļaut tik banalā un zemas kvalitates formā.

Daudz laba jāteic par vīru dubultkvarteta mākslinieciesko izaugsmi. Kaut arī atsevišķās dziesmās vēl trūkst īstas balsu saliedētības un intonacijas tīrības, nešaubāmies, ka šīs kļūmes ar laiku darba gaitā izzudīs. Dubultkvartets ansamblī ir vērtīga vienība, ar lielām nākotnes perspektivām. Dubultkvartets dziedāja vairākas padomju komponistu un tautas dziesmas. Daudz atzinības izpelnījās tiroliešu tautas dziesmiņa «Kas to lai zin» un ukraiņu tautas dziesma «Dzīve». Vērtīgi bija arī latviešu tautas deju «Maģais dancis» un «Sudmaliņas» atskaņojumi. Minētās tautas dejas dubultkvartetam aranžējis ansambļa mākslinieciskais vadītājs Viktors Sams. Viņš labi izjūt latviešu tautas muzikas nacionalo koloritu, pārvalda dubultkvarteta balsu iespējas. Viņa aranžējumos daudz tēlainības un patiesu jūtu. Tāpat veiksmīgi bija arī V. Sama aranžējumi tautas instrumentu orķestrim, kuros ar vienkāršiem, bet oriģinaliem paņēmieniem, labi pārzinot tautas instrumentu īpatnības, viņš spēja dot daudz pozitīva ansambļa repertuaram.

Labi skanēja sieviešu dueti Laimas Zommeres un Silvijas Bukas izpildījumā. Diemžēl paviršī sagatavota bija latviešu tautas dziesma «Aijā, žūžū, lāča bērni». Interesantā apdare (V. Sams) daudz zaudēja no savas pievilcības. Sevišķi izpildījumā traucēja S. Bukas netīrā latviešu valodas izruna. Nākotnē noteikti jāizvairās ievest programā nesagatavotus priekšnesumus, jo tie ļoti bojā visa koncerta kopiespaidu.

Galvenais un sāpīgākais ansambļa mākslinieciskās kvalitates jautājums saistās ar tautas instrumentu orķestra izpildījuma līmeni. Vispār patstāvīgu numuru programā tautas instrumentu orķestrim bija maz (A. Skultes ganu stabulītes no muzikas kinofilmai «Rainis» un A. Jurjāna «Ačkupa» aranžējums) un to izpildījums bāls. Taču vājais līmenis nav izpildījuma paviršības sekas; gluži otrādi, salīdzinot instrumentalā ansambļa technisko izpildījumu ar pagājušā gadā sniegto, liekas, ka stāvoklis uzlabojies, jo orķestris atbrīvojies no vājākiem muziķiem un tas papildināts ar vairākiem simfoniskā orķestra instrumentiem, lai celtu orķestra kopīgo skanīgumu. Tomēr šis atrisinājums nav uzskatāms par pareizu, jo mazina orķestra tautisko specifiku. Tagad bieži tautisko instrumentu skanējums tiek nomākts, jo dinamiski vājākie tautas instrumenti nespēj sacensties ar simfoniskā orķestra instrumentiem. Nepieciešams tautisko instrumentu skaitu vismaz dubultot. Nožēlojams stāvoklis patlaban valda kokļu grupā. Kokles ir latviešu tautas instrumentu orķestra pamatinstruments, taču mūsu ansamblī ir tikai četri šīs grupas instrumenti. Ļoti vāja ir instrumentu kvalitate. Vienāda tipa koklēm ir dažādi tembri, arī pati skaņa slikta, skarba. Tas pats sakāms par pārējiem instrumentiem — ģīgām un stabulēm, kuru skaņa ir bāla un skaņojums netīrs.

Nepatīkami pārsteidza arī tas fakts, ka trūkst specialistu — tautisko instrumentu izpildītāju, lai gan mūsu muzikali izglītojošās skolās, konservatorijā ieskaitot, ir tautas instrumentu nodaļas. Konservatorijas koklētāju klases technisko nesagatavotību spilgti pierādīja Komponistu savienības valdes plenumā dzirdētais koklētāju ansamblis, kura atskaņojums bija nedisciplinēts un techniski vājš. Jāsaka arī, ka koklētāji paši neprot uzskaņot savas kokles. Parasti to izdara kāds «specialists».

Gribētos kādu vārdu teikt arī par dzirdētā koncerta režisuru un dekorativo apdari.

Visa koncerta programa visumā bija iecerēta vienotā formā. Kaut arī viscaur nevijās noteikts sižets, taču bija mēģinājums sasaistīt atsevišķus programas numurus ar starpasijumiem.

Mākslinieciskais vārds bija uzticēts aktrisei Dagnijai Amtmanei, kas savu uzdevumu veica samērā labi. Aktrisei tikai nepieciešams atbrīvoties no liekas teatralitates un priekšnesumā ielikt visliekāko vienkāršību un sirsnību.

Pieteikumos bija ieviesušās arī vairākas nepatīkamas kļūdas. Pirmajā daļā daudzi programas numuri vispār netika pieteikti un netika nosaukti arī komponistu-aranžētāju vārdi. Pēdējais nebūtu nepieciešami, ja klausītāji būtu varējuši iegādāties programas, bet tādu nebija. Sakarā ar to klausītājs bieži palika neziņā par redzēto un dzirdēto priekšnesumu.

Ka Filharmonijas direkcijai maz rūp ansambļa izpildījuma mākslinieciskā kvalitate, spilgti liecina bezgaumīgais un nabadzīgais skatuviskais ietērps Filharmonijas zālē latviešu tautas muzikas, dziesmu un deju ansambļa koncertā. Skaidrs, ka tāda tautas muzikas ansambļa koncerta skatuviskajā apdarē nav vietas veciem, izbalējušiem audumu gabaliem. Pat mākslinieciskās pašdarbības ansambļi savu koncertu apdarē parāda vairāk gaumes un rūpības.

Nesen Rīgā viesojās izcilais lietuviešu tautas muzikas ansamblis. Tā augstais mākslinieciski idejiskais līmenis un izdomas bagātais priekšnesums jāņem par paraugu mūsu ansamblim. Tieši no lietuviešu ansambļa darba pieredzes mūsu kulturas iestādēm jāmācas pareizi organizēt un vadīt latviešu muzikas, dziesmu un deju ansambli, kas vēl joprojām neatbilst saviem liellajiem uzdevumiem un sabiedrības prasībām.

Zīmīgi, ka lietuviešu tautas muzikas ansambli darbojas ievērojami lietuviešu mākslinieki, repertuara paplašināšanā atsaucīgi piedalās lietuviešu komponisti. Mūsu kaimiņu ansambļa mākslinieciskais vadītājs veicis lielu darbu, rekonstruējot lietuviešu tautas instrumentus. Tagad viņu orķestris atskaņo pat stīpri sarežģītas partituras. Bet pavisam aičgārna aina ir pie mums. Par instrumentu uzlabošanu jau gadiem ilgi runāts presē, bet tālāk par runāšanu neesam tikuši, un joprojām esam spiesti nomainīt ģīgas ar vijolēm un ganu ragus ar klarnetēm. Dabīgi, ka mūsu komponisti neraugās nopietni uz šādu orķestri, kas ir neskanīgs un nav nedz īsti tautisko instrumentu orķestris, nedz simfoniskais. Visas šīs nelaimes vēl pavairo orķestra mazais sastāvs (15 cilvēku), kurpretī lietuviešu orķestrī ir apmēram četrdesmit cilvēku, kas garantē kuplu skanīgumu un nianšu bagātību.

Domājot par latviešu muzikas, dziesmu un deju ansambļa tālākajām gaitām, nedrīkst aplet arī to nesaprotamo faktu, ka mūsu ansamblim nav kora grupas. Skiet, ka latviešu tautas muzikas bagātības nav nemaz iespējams daudz maz pilnīgi atklāt, negriežoties pie kora dziesmas. To neapgāžami liecina visas mūsu tautas muzikas attīstības tradicijas. Vokālajam kvartetam var būt sava vieta ansamblī, bet kvartets nevar aizstāt kori.

Tādas ir dažas domas, kas radās latviešu muzikas, dziesmu un deju ansambļa koncertā. Ansamblim nepieciešama nopietna palīdzība. Strādājot tāpat kā līdz šim, lielus panākumus gūt nav iespējams. Darbs latviešu muzikas, dziesmu un deju ansamblī jālevirza gluži jaunā gultnē, lai ansamblis patiešām varētu kļūt par latviešu tautas muzikalo bagātību pilnvērtīgu atspoguļotāju un ar savu sniegumu spētu dot nopietnu ieguldījumu mūsu republikas socialistiskās kulturas tālākā celšanā.

Čechova luga uz Parizes skatuves

Sakarā ar lielā krievu rakstnieka A Čechova nāves 50. gadadienu Parizes teatris «Eberto» uzvedis A. Čechova lugu «Kaija». Lugas pirmizrādi noskatījās PSRS sūtnis Francijā S. Vinogradovs un sabiedrisko organizaciju pārstāvji.

Uzvedums pariziešos guva lielus panāk

VLADIMIRS ALATIRCEVS

Lirika

Atskan smiekli novakarā rēnā...
Klusā gatvē ciešāk paraugies:
Tā ir jaunība, kas liepu ēnā
Nākusi ar mīlu satikties.

Gribētos tai vientulību baudīt.
Taču parkā,
taisni dusmas nāk,
Mīlētājus traucējot, čum ļaudis,
Spožais mēness rāda, ko tas māk.

Plūst caur zariem žilbinoša kaisma,
Pārslid zaļām lapām dāsnais stars.
Vai tad tādā prožektoru gaismā
Tā kā nākas, saskūpstīties var?!

Mēness, auša,
vai tev tiešām grūti
Savus starus mazliet sānis vērst?
Kaut uz desmit minutēm tu būtu
Aizgājis pie mākoņiša sērst!

*

Varbūt koku nogāzusi auka,
Varbūt tas no zibens pušu šķelts.
Tas pirms gadu miljoniem šai laukā
Pakritis, un tagad gaismā celts.

Dāsnu valgmi savās šūnās slēpis,
Purvājā arvienu dziļāk dzīts,
Tas no jauna dzima zemes klēpī:
Bija koks — un tapa antracits.

Pārveidojot dabu, ceļot, radot,
Mēs to pratām dzīlēm atkarot,
Un tas tagad neskaitāmos gados
Saglabāto siltumu mums dod.

Bargā salā pilsētas tas silda,
Dzenot vilcienus, tas dzirkstis met.
Rūpnīcas ar virpu dunu pilda
Un pa okeaniem kuģus ved.

Arī mums, lūk, tādu dzeju radīt,
Lai tās siltums, sirdis kveldinot,
Spēj gan šodien ļaudis ciņā vadīt,
Gan pie pēcnācējiem ceļu rod!

*

Steidz notikumi gadu zibā,
Un deniņus sāk sirmums klāt.
Arvienu biežāk, biežāk gribas
Ar sevi pašu parunāt.

Ne tā — aiz durvju barikadēm,
Vai ziloņkaula tornī slēgts,
Ne skumju dzits, nedz arī tādēļ,
Ka vēlētos no ļaudīm bēgt;

Ne tādēļ, ka es vairos drūzmas,
Ka sirds vairs prieka nesajūt —
Nē, vienkāršī, der dienu plūsmā
Uz brīdi vienam pašam būt.

Der padomāt un savilkt galus,
Der pārbaudīt, kāds stiprums gūts:
Ir cilvēks taču ceļā allaž,
Un gadās, ka šis ceļš ir grūts.

Tu ej uz priekšu, līdz ar tautu,
Lai kalnu gāles sniegtu drīz.
Bet tajās virsotnēs ne auto,
Nedz lidmašina nevedīs.

Un aizmirstot, ka kaulos gurums,
Uz piestāšanu necerot,
Tev jācērt taks uz tāli, kuru
Vien sapnis parādīt tev prot.

Lūk, tādēļ savas skaudrās gaitas
Bez steigas aplūkot tev der,
Lai būtu stingrāks, drošāks, raitāks
Tas solis, ko tu rītu sper.

Atdzejojis
Anatols Imermanis

LAIMONS PĒLMANIS

Humoreska

Atbrauca uz emteesu
Darbā nesen puisis jauks.
Sodien, kad tam pastu nesu,
Jutu: sirds kā puķe plauks.

Ai, cik viņam stalta stāja!
Acu glāsts tik dzidri lieps...
Un tik smalki sarunājas...
Tūlīt redzams — ridzinieks!

— Vai še drīkstu, — viņam prasu,
Mazliet sasildīties es? —
Laukā šodien vēji asi —
Kājas man kā ledenes...

— Ko nu kājas, — puisis joko, —
Galvenais ir — karsta sirds;
Tomēr sildiet vien — kaut rokas, —
Te, pie ēzes, — tīrā pirts!

Ak, tur sildījusies būtu
Kaut līdz rudenim, man šķiet, —
Skatos puisī es un jūtu:
Negribas vairs mājās iet!

Beidzot, protams, tomēr gāju —
Cik tad ilgi sildīsies, —
Tā bij sakarsušas kājas,
Ka vairs nevarēja ciest.

Mājās neradu sev vietu —
Tirdīja liels darba prieks, —
Pat uz pastu laikam skrietu,
Nenāktu ja nakts un miegs...

Sapnī lūdzu es ikvienu:
— Rakstiet viņam vēstules!
Rakstiet vismaz piecreiz dienā,
Nest lai piecreiz varu es!

Tikko iesārtojās rīti,
Biju savā darbā jau...
Bet nevienas — kā par spīti —
Viņam vēstules vēl nav!

Ak, šo bezdarbības nastu
Nespēju vairs ilgāk nest, —
Uzteikšu es darbu pastā —
Pāriešu uz emtees!

«ZILO EZERU ZEMĒ»

A. Žilinska un E. Zālītes muzikālā komedija

Pirms pāris gadu desmitiem Drisvjatu ezera ziemeļu krastos — buržuaziskajā Latvijā — darba cilvēka dzīve bija kā nebeidzama, skarba un grūtsirdīga melodija. Nabadzības, apspiestības un tumsības valgs šeit vairāk kā jebkur citur Latvijā pazemoja cilvēku, noniecināja viņa tiesību pēc laimes un cilvēciskas dzīves. Garīgās un laicīgās varas piekoptais reliģiozais fanatisms — vienalga, katolicisma, vecticībnieku vai luteraņu paspārnē — tumsības un nabadzības apstākļos izpaudās viskroplākās formās, jo šādā augsnē viegli plaukst un zeļ galējības. Drūmām darba gaitām kā darba darītāja dubultnieks soļoja līdzi sirsnīgas, bet grūtsirdīgas smeldzes pielietas dziesmas; toties retajos atpūtas brīžos tikpat sirsnīgi skanēja ne ar ko neierobežota bezbēdība, skaudrs humors, vētraini straujas un nebēdnīgas dejas; draudzību varēja pēkšņi nomainīt naids, paklausību kaklakungiem — atklāts nemiers, jo taisnības atziņas dažkārt bija arī tiešais signals darbībai, nežēlīgai un taisnai.

Zilo ezeru zemes dabas un cilvēku dvēseles skaistumu sirsnīgi un patiesīgi izteicis komponists Jānis Ivanovs savā VI (Latgales) simfonijā un «Zilo ezeru» svitā. Pievilcīgajā liriskajā atklāsmē, kas dara jebkuram klausītājam tuvu šī novada dabas skaistumu un cilvēku raksturu savdabīgo cēlumu, dominē viens svarīgs apstāklis: skumja, stūrgalvīgi nepadevīga melodija skan pār Latgales zilajiem ezeriem, bērzu birzīm klātajiem pauguriem, zemnieku tīrumu «šņorēm». Tā ir Latgales pagātne. Taču par spīti to laiku dzīvei, kas bija kā pamāte zilo ezeru zemes darba cilvēkiem — kalpiem, gājējiem, sīko zemes «šņoru» īpašniekiem — nekas nevarēja nolaupīt visdārgāko — ticību labākai nākotnei. Kā biklu ceribu to saklausām drūmi eleģiskajās tautas dziesmās, kā gaišu un neatvairāmu perspektīvu — dzīvespriecīgās un humoristiskajās.

Pagājis pavisam neliels laika sprīdis, tikai 14 gadi, kopš ilgajā vēstures gaitā krātā un stabilizētā netaisnība un izsmiekls par vienkāršo cilvēku šeit noārdīti līdz pamatiem. Drisvjatu ezera krastos tagad saiet trīs brālīgo padomju republiku — Baltkrievijas, Lietuvas un Latvijas robežas. Kādreiz noniecinātie cilvēki tagad ir savas dzīves saimnieki. Cetrpadsmit padomju gadi šim novadam ir bijuši daudzu gadu desmitu vērti. Tēvijas kara partizaņu gaitas, kolektivizacija, starpkolchozu elektrostacijas «Tautu draudzība» būve zilo ezeru zemē — tie ir etapi, kas rāda, kā cilvēki, kam padomju vara atnesusi brīvību, aug, attīstās, prot aizstāvēt savu dzimteni, pašaizliedzīgi celt jauno dzīvi, tie ir etapi, kas iezīmē straujas un vēsturiski nozīmīgas pārmaiņas cilvēku apziņā, viņu raksturos, attieksmē pret dzīvi, sabiedrību un sevi pašu. Kā mantojums no pagātnes, cilvēku raksturos saglabājies spēts un neatlaidība, aizrautības un pašaizliedzības kvēle, nepretencioza vienkāršība. Tie tagad kalpo jaunu mērķu sasniegšanai. Cilvēku personīgā laime aug reizē ar sabiedrisko apziņu, kolektīvā darba prieks un entuziasms veido katra personīgo labklājību, aizliet pagātnē grūtsirdība, prom ir tumsība, dzīve pildās ar katram aptveramu jēgu, kuras nostiprināšana kļūst par cilvēku apzinātu nepieciešamību.

Muzikālās komedijas «Zilo ezeru zemē» autori dramaturģe Elīna Zālīte un komponists Arvīds Žilinskis spraudušī sev par mērķi parādīt šī novada cilvēkus vienā no dzīves viļņa augstākajiem aktivitates periodiem mūsu dienās. Triju republiku kolchoznieku kopējais darbs elektrostacijas būvē ir pateicīga viela idejiski nozīmīgam, raksturos bagātam, dzīves patiesības pilnam, spraigam daiļdarbam. Tautu draudzības ideja, jaunās kolchozu lekārtas uzvara, kolektīva audzinošais spēks, cilvēku raksturu un socialistiskās apziņas veidošanās, — šīs līnijas ir liktas muzikālās komedijas pamatā.

Komedijas saturs šāds: trīs brālīgo padomju republiku kaimiņu kolchozi nolēmuši izmantot Drisvjatu ezera ūdens spēku elektrostacijas būvē. Sākumā ezera krastos vēl valda aizmirstas lauku nomales idille. Mazajā upītē uz triju republiku robežām makšķerēt ierodies vecs baltkrievu kolchoznieks Aļezs Baklāns. Drīz uz šejieni ar tādu pašu nolūku nāk vecais latviešu kolchoznieks Krišs Gramzda. Viņiem pievienojas Kriša kaimiņš Jēzups. Divi latviešu vecīši nevar un nevar satikt. Nekāda sevišķa naida nav viņu starpā, viņi pat viens bez otra īsti nevar iztikt. Dažas pagātnes pārestības, stūrgalvība, viensētnieka dzīvē izauklētā griba būt pārākam par savu kaimiņu — tas traucē draudzību izteikt ar atklātu sirdi un spiež pastāvīgi gribot negribot ķildoties.

Viena no galvenajām personām komedijā Kriša meita Anna — latviešu kolchoza «Ļeņina ceļš» priekšsēdētāja. Pirms astoņpadsmit gadiem viņa zaudējusi savu mīļoto — lietuviešu kalpu Kazi Gudaiti, kuru vecais Krišs, kā cittautieti un progresīvi noskaņotu, neparko nav gribējis sev par znotu. Kaža drēbes bijušas atrastas ezera krastā, bet pats Kazis, domājams, noslīcis. Anna vēl joprojām skumst par zaudēto līgavaini. Tikai ar parasto draudzību viņa var atbildēt uz baltkrievu kolchoza «Uzvara» priekšsēdētāja Mikolas jūtām.

Kriša mazmeitai Gunai divas draudzenes: lietuviete Danuta un baltkrievu meitene Marija. Viņu tērzēšanu pārtrauc kolchoza «Ļeņina ceļš» jaunais šoferis Aldis, pretenciozs slaists un tukšs gaisa grābeklis, daudz pieredzējis vieglajā, iztikušajā dzīvē pie bagātā tēva buržuaziskajā Latvijā. Meitenes izsmej viņa «smalko» runu un manieres. Aldis pretendē uz draudzību ar Gunu.

Pirmā cēliena beigās no Minskas pārrodas Marijas brālis Janka un viņa draugs Pēteris Sīlājs. Jaunieši atveduši jaunās elektrostacijas celšanas projektu. Danute pēkšņi satrūkstas, jo Pēteri viņa jau agrāk iemīļojusi, kad viņš bijis praksē viņu kolchozā. Pēteris gan Danuti nav ievērojis un tagad veltī savu uzmanību Gunai.

Celtniecība sākusies, lielais vairums cilvēku pašaizliedzīgi strādā, gūti pirmie nopietnie panākumi. Vecais Krišs, turpretim, uz triju tautu sadarbību lūkojas ar skepsi: buržuaziskās kundzības laikā viņš ar Jēzupu arī mēģinājis apvienoties, lai izraktu kopēju grāvi, bet nekas nav iznācis. Pēc viņa domām tik lielu celtni un ar trim tautām kopā strādāt — tas ir Bābeles torņa piedzīvojuma atkārtojums. Celtniecību apzinīgi sabotē Aldis. Sagatavotos būvmateriālus viņš slēpus pārdod un naudu piesavinās. Izmantodams pretrunas starp Krišu un Jēzupu, kas aktīvi piedalās celtniecībā, Aldis piedabū savā pusē arī Krišu. Celtniecību traucē vēl daži apstākļi: nav nodrošināta pienācīga vadība, un tad vēl jaunais tehniķis Pēteris Sīlājs... nelaimīgi iemīlējies Gunā un zaudējis darba prieku. Jaunieši nolemj, ka Jankam jāaprunājas ar Gunu, lai tā ir laipna pret Pēteri. Janka pats nav īsti vienaldzīgs pret Gunu, taču viņš uzņemas šo «lietu nokārtot» sava drauga un darba labad. Rodas pārpratums: Guna domā, ka Janka viņai atklāj mīlu savā vārdā, meitene ir priecīgi satraukta. Uzzinājusi Jankas īstos nodomus, viņa to ar sašutumu noraida.

Aina beidzas ar jauna celtniecības vadītāja inženiera Berezovska ierašanos, kas nekavējoties sakļauj ap sevi visu kolektīvu.

Celtniecība sokas arvien labāk. Jau gatavs aizsprosts. Kādreizējā upīte — Kriša zvejas vieta — aizvadīta citur. Radušās pavisam citas ainavas. Par godu celtniecības posma noslēgumam jaunieši sarīko balli, skan valsis, jaunieši dejo. Skumst tikai Guna. Viņu ierauga Berezovskis. Pēdējais ievēro Gunas kakla rotu: tādu kādreiz viņš dāvājis savai līgavai. Noskaidrojas, ka Berezovskis ir pirms astoņpadsmit gadiem pazudušais Kazis. Viņš, špiku vajāts, toreiz devies pāri robežai uz padomju zemi un mainījis uzvārdu. Jautro vakaru pārtrauc vēsts, ka celtniecībā izskalots dambis, draud nopietnas briesmas. Pēteris atved ievainoto Janku. Visi dodas glābt spēkstacijas dambi. Guna paliek ar ievainoto. Meitene spējā drosmē atklāj Jankam savas jūtas.

Beidzot notiek sengaidītā Annas un Kaža atkalredzēšanās. Celtniecība pabeigta, trīs brālīgās tautas svin darba uzvaras svētkus. Personīgo laimi kopējā darbā atraduši jaunieši Guna un Janka, Danute un Pēteris. Arī Krišs un Jēzups salabuši jaunā kolchoza ciematā. Aldis saņem sodu pēc nopelniem.

Komedijas žanrā dzīves parādības jāsaskata specifiskā aspektā, jāatrod gan pozitivajā, gan negativajā, viņu saskarē un sadursmēs smieklīgās puses, dažreiz visnopietnākajās situacijās jāsaskata komiskais, jautrais, smieklīgi pretenciozais. Šajā žanrā nepieciešams deudz atjautības, ar asprātīgu smieklu palīdzību pozitivajam jāuzvar negativais. Protams, ne visas dzīves puses, ne katra rakstura īpašība vienādi labi iekļaujas komiskajā žanrā un dod pienācīgu vielu smiekliem, tāpat kā ne katra dzīves parādība var būt par pamatu spilgti komiskai situacijai. Taču šajā konkretajā stāstā lugas autores ricībā ir arkārtīgi bagātīgas iespējas radīt dzīves patiesības pilnus komiskus tēlus, ja vien mazliet pasvītrot un tipizēt komiskajā virziena dažas cilvēku specifiski nacionalas rakstura iezīmes, cilvēku īpašības, ko dod viņu dažādais socialais stāvoklis, izglītība, arods, stāvoklis sabiedrībā utt. Nebūt nav jākautrējas izmantot nacionālā tipisko komiskajā darbā, šīs īpašības gan ir pareizi jāuztver un jāatveido. Nacionāli savdabīgās īpašības komiskajā žanrā var būt par pamatu sevišķi spilgtiem raksturiem. Diemžēl E. Zālītes lugā tikai daži latviešu tēli (Jēzups, Krišs, Aldis) apveltīti komiskām īpašībām. Neviena komiska tēla nav baltkrievu un lietuviešu pārstāvjos. Turklāt Jēzupa un Kriša raksturos komiskais efekts galvenokārt panākts tikai caur vienas rakstura īpašības — stūrgalvības — pasvītrošanu, bet Alda komisms balstās uz nesaskaņu starp viņa lielām pretenzijām un acīm redzamu ieksēju tukšumu. Pamaz ir komisku situaciju, viss smieklīgais balstās uz atjautīgu, asprātīgu valodu, specifiskiem izteicieniem, atkārtotām frazēm utt. Smieklīem lugā ir diezgan vienpusīgs raksturs, arī to funkcija ir diezgan šaura: izcelt rakstura asprātību, dot pacēlātu tonusu. Mazāk šeit smiekli šausta atpalikušo, negativo.

Lugas valoda daiļa, maiga, dzejas līriski poetiskas, daudz latviski zīmīgu teicienu. Pamatā — pastelkrāsas. Lugas intrigas caurvijiespaidu zināmā mērā vājina autores maniere pārāk agri atklāt tālākās ieceres nodomu, konfliktiem un dramaturģiskiem samezgļojumiem ir galvenokārt lokals, īslaicīgs raksturs. Pie dramaturģijas nepilnībām jāpieskaita arī pārāk gausā ekspozicija. Muzikāli sceniskajā darbā, bet it sevišķi muzikālajā komedijā ekspozicijai jābūt ļoti spriegai un lakoniskai.

Šajā darbā ekspoziciju pārāk noslogo nepieciešamība iepazīstināt klausītāju ar daudzajām lugā parādītajām personām. Galveno personu (Annas un Kaža) attiecību attīstības līnija tādēļ kļūst būla, tēli izkūst kopējā masā, nespēdami sevi pietiekami atklāt. Ieilgusī ekspozicija, tās neproporcionālie lielie samēri attiecībā pret citām lugas daļām nedod iespēju visām darbojošos personu raksturīgākajām īpašībām pienācīgi parādīties, attīstīties, izsmelt sevi. Vēl viens solis — un var iekrist sekliībā.

Iepriekš minētās dramaturģiskās īpatnības lielā mērā noteic arī komponista pieeju muzikalo problemu risinājumam. Literarās vielas pārpilnība vairs neļauj kaut cik patstāvīgi attīstīt muzikalo dramaturģiju, bet piespiež to pakļauties, iet pa ilustrativisma ceļu, emocionāli atbalstot un pasvītrojot atsevišķos raksturus un situacijas, nevis veidojot viengabalaini saliedētu muzikāli dramatisku darbu ar muzikas noteicošo lomu. Tādēļ izvirzās jautājums par visa daiļdarba tipu. Tā nav nedz operete, nedz īsta muzikala komedija, jo šajos abos tipos muzikas dramaturģiskai patstāvībai, tās īpatsvaram jābūt lielā mērā noteicošam. «Zilo ezeru zemē» ir drīzāk dziesmu spēle, luga ar plaši izvērstiem muzikāliem numuriem. Protams, tas nemazina šī darba nozīmību un iespaidu. «Zilo ezeru zemes» dramaturģijā un personu raksturi veidoti realistiskā garā. Tas ir nopietns solis uz priekšu, radikāla atšķirība no rietumu operešu trafaretiem, kur dzīvu cilvēku vietā visbiežāk darbojas pēc noteikta štampa konstruētas maskas, manekeni.

Pirmā latviešu padomju muzikālā komedija uzsāk šā žanra attīstību pa realisma ceļu. Un ja arī dramaturģijā ir trūkumi un nepilnības, tad pilnīgi skaidra ir šī daiļdarba panākumu atslēga — tas valdzina ar laikmetīgo sižetu, mums visiem pazīstamiem, dzīvē novērotiem varoņiem, ar labu muziku.

Kas attiecas uz muzikalo dramaturģiju (šā vārda plašā nozīmē), tad jāsaka, ka tā tikai mazliet iezīmēta dzimtenes un darba temās, kā arī Annas tēlā. Visa pārējā muzika jākvalificē kā atsevišķi vairāk vai mazāk izdevušies numuri vai atsevišķu personu raksturojumi. Arī tās temās, kas pretendē uz caurviju darbību, būtībā neattīstās, neizaug kopā ar varoņa gaitām, bet attiecīgās vietās atgādina šīs gaitas, seko tēlam kā raksturīga emocionala iezīme. Šis apstāklis mazina muzikas lomu daiļdarbā, atņem tai patstāvīgi tēlojošas funkcijas, neļauj patstāvīgi risināt visa daiļdarba galveno ideju.

Muzikas autors daudz zīmīgāk un veiksmīgāk ticis galā ar personu muzikalo raksturojumu. Atsevišķos numuros tie atklājas pietiekami spilgti. Tas pirmām kārtām jāsaka par šofera Alda tēlu. Viņa dziedājumi I un II cēliena ar savu vieglo grotesku, atjautīgo ritmiku, viegli uztveramo melodiku palīek jau no pirmās klausīšanās atmiņā. Šeit vārds un skaņa ir labā sadraudzībā. Tikpat atjautīgi veidoti muzikālie posmi, kas saistīti ar trim vecajiem kolchozniekiem (Aļešu, Krišu, Jēzupu). Viņu terceti I cēliena un III cēliena beigās lieliski papildina visa daiļdarba humoristisko līniju. Annas tēls veidots latviski nacionālā garā, te dominē liriskā pārdoma, dziļdru jūtu starojums. Annas muzikālā raksturojuma intonacija dažkārt caurauž arī Kaža iekšējo pārdzīvojumu pasauli. Veiksmīgi ir vairāki meiteņu un jaukti ansambļi (dziesma par mulķīgo sirdi, tercets no I cēliena, «Guna raud», dziesma par zvaigznēm u. c.). Prātā paliek, valdzina ar melodisko pievilcību un siltu jūtu strāvojumu Gunas dziesma «Tikai to vienu», Pētera dziesma un lietuviešu tautas dziesmu garā veidotā ātrā Danutes dziesma. Pirmā Danutes dziesma mazāk izteiksmīga, ar šim mierīgi maigajam tēlam neatbilstoši pasvītrotu ievadtoni melodijā.

Baltkrievu nacionalām iezīmēm raksturīgs Jankas muzikalais tēls. Diemžēl nemaz atmiņā nepaliek muzika, kas saistīta ar komedijas galveno varoni Kazi Berezovski. Vispār pozitivie varoņi bālāki par negativajiem.

Diezgan lielu uzmanību komponists veltījis situaciju raksturojumiem. Dažkārt tā ir fona muzika, bet pāris vietās arī ar patstāvīgu nozīmi. Iespaidīgākais — ievads II cēlienam, darba tema un katastrofas aina. Bet komponists atstājis daiļdarbā arī dažas tukšas vietas, nav izmantojis iespējas, ko dod starpspēles starp ainām. Dažās vietās publikai jāgarlaikojas tumšajā zālē, gaidot darbības turpinājumu. Muzika ļoti efektīgi varētu sasaistīt tādas vietas vienā kopējā atīstībā.

A. Žilinskim veiksmīgi padevušās dejas. Kaut kas no krievu tautiski tradicionālā valša liegajām skaņām ir II cēliena valsī. Tas ļoti labi papildina mūsu balles deju repertuaru. Visumā veiksmīgas ir arī tautu deju muzikālās apdares komedijas beigās (baltkrievu deja, lietuviešu «Gailis», latviešu deja «Zvaigznīte»). Šķiet nepareizi, ka deju aina II cēliena ierobežojas ar vienu valsi. No jauniešu gaidītā atpūtas vakara būtībā tir ir pārāk maz. Šī aina jāpaplašina. Pavisam nedabīgas ir šīs ainas beigas: mālzīgās lietus gāzēs, pērkoņa grāvienu pavadīti, celtnieki slēgtās rindās, marša solī ar dziesmu dodas uz glābšanas darbiem. Te daudz patiesīgāk un iespaidīgāk būtu aprobežoties ar simfoniskajiem tēlošanas līdzekļiem.

Neapmierina arī muzika, kas raksturo Annas un Kaža ļoti savilņojošo atkalredzēšanās brīdi. Komponists nepietiekami iedziļinājies dramaturga radītajā spēcīgajā situacijā. Kora loma daiļdarbā ir pamaza. Skaisto dziesmu par dzimteni dzirdam tikai pašā sākumā īsinātā veidā, tad vēl koris pavīd šur tur, kā atgādinādams par sevi, bet būtiskas nozīmes tam nekur nav.

A. Žilinska muzikalā valoda organiski vienigabalaina. Komponista melodiskās dotības jau sen sevi apliecinājušas. Šajā darbā melodiskā pievilcība ir pirmajā vietā. Muzikalās valodas avoti — ja tā atjauts apzīmēt — pilsētas dziesmu intonacijās. Katrā ziņā komponistam laimīgi izdevies uztvert tautā skanošo, patīkamo, tuvo, tāpat kā dramaturgam virknē vietu izdevies runāt sulīgiem tautas teicieniem, un tas paver šim darbam plašus apvāršņus. Baltkrievu un lietuviešu muzikas elementiem ir epizodiska loma. Internacionālā tēma muzikā visumā atrisināta latviski nacionālā plāksnē. Brālīgo tautu folkloras elementi varētu ieņemt lielāku vietu muzikalajā valodā, nemaz nebaidoties iekrist eklektismā.

Muzikalās valodas pievilcību sekmē ne tikai izteiksmīga melodika, bet arī atjautīga daudzpusība metroritmikas izmantošanā. Muzikā, it sevišķi dejās, izceļas komponista spējas plastikā, deju muzika ir dejiska. Pietiekami plašs ir komponista lietotais muzikalo izteiksmes līdzekļu arsenals, formu daudzveidība. Kaut gan lieki būtu meklēt kādas specialas harmonijas vai instrumentacijas fineses. Instrumentacija, visu orķestri aptveroša doma ir A. Žilinska vājā vieta — orķestri klausītājs nesadzird komponista domu.

Uzveduma brigadei, režisoram (B. Roščinam), diriģentam (T. Vējam) un baletmeistarei (H. Tangijevai-Birzniecei) jaunais darbs sagādājis daudz pūļu, jo vajadzēja ne tikai uzvest gatavu darbu, bet palīdzēt to veidot un slīpēt kopā ar autoriem. Tas, kā joprojām Valsts Muzikalās komedijas teatri šajā izrādē pilda publika un dzīvi atsaucas visam, kas notiek uz skatuves, liecina par teatra kolektiva panākumiem. Uzvedums, atbilstoši darba iecerei, realizēts realistiskā plāksnē, tanī daudz atjautības un dzīvības. Uzvedumā pārliecina psicholoģiskais patiesīgums. Tās apstāklis, ka lugas dramaturģijā nekur nav īsta noslēguma un jebkurš intrigas samezgļojums tūdaļ top skaidrs, režisoram apgrūtina iespēju atrast pamatu skatuviskās darbības sprieguma radīšanai. Dzīvs temps, lirisks vieglums — uzveduma pamatskaņa. Šķiet, muzikas un teksta līdzsvars ir atrisināts par sliktu muzikai. Tā vietvietām paātrī apraujas.

Par atsevišķiem izpildītājiem jau presē diezgan plaši pārspriests. Jāpiezīmē tikai, ka «Zilo ezeru zemē» līdzās jau rutinētiem un iecienītiem mākslinieiem H. Misiņam, M. Vērdiņam, M. Zirdziņai, J. Pirvicam u. c. ļoti izdevīgā gaismā pacēlusi spējīgus jaunās paaudzes mākslinieku L. Sniedzi (Guna), S. Kokāni (Danute), A. Ziemeli (Zuze).

Režijā ir arī dažas nepilnības un pārspīlējumi, nav atrastas dziļākas iezīmes galvenajiem pozitivajiem varoņiem (Annai un Kazim). Kazis (J. Zīle) šķiet uz skatuves vismaz 10 gadus jaunāks par savu raksturu. Pārāk stiepta ir Annas un Mikolas izskaidrošanās III cēlienā. Pavisam nesaprotama, sadomāta ir aina ar zvaigznītēm, tāpat kā dziedāšana katastrofas baismīgā momentā. Kurlozs ir tāds sīkums kā Pētera dziesma uz staba. Nezin vai var uzskatīt par komisku situaciju, kad lēnīgo Pēteri uzdzen stabā dziedāt mīlas dziesmu savai izredzētajai meitenei. Publiku pārņem bažas arī tad, kad Aldis izdrāžas rampas gaismā uz velosipēda.

Komedijas noslēgumā nav sasniegts īsts tautas svētku spriegums. Pati tauta bezdarbīga, tā tikai noskatās dažādas dejas. Dejām te nedrīkst būt intermedijas raksturs, tām ir jāsaplūst ar izraisītō svētku noskaņu kā pašas tautas darbībai. Tad būs loģiska jēga priekiem, ko rada un kur līdzdarbojas paši darba darītāji.

«Zilo ezeru zemē» — dzīves priecīga, interesanta pirmā latviešu padomju muzikalā komedija. Kaut gan šajā žanrā tas ir autoru pirmais darbs, taču gūtie panākumi ļauj no viņiem prasīt kā no piedzīvojušiem meistariem, it sevišķi ievērojot to apstākli, ka padomju realistiskajai komedijai jau ir uzkrāta zināma pieredze. Šī darba idejiski mākslinieciskā vērtība ir neapšaubāma. Izlabojot atsevišķas vietas, papildinot iztrūkstošo literarajā un muzikalajā apdarē, «Zilo ezeru zemē» var godam stāties brālīgo padomju tautu skatītāju priekšā.

A. Darkevics

Leipcigas zēnu koris Ļeņingradā

Padomju kulturas darbinieki veicina plašu progresīvās kulturas sasniegumu apmaiņu ar rietumu un austrumu tautām. Labākie mūsu zemes mākslas kolektīvi un atsevišķi meistari viesojas visattālākās valstīs un savukārt ar lielu uzmanību tiek uzņemti viesu koncerti pie mums. Šādā sakarībā lielu interesi izsaukuši Leipcigas zēnu kora koncerti.

Leipcigas zēnu koris pieder pie pašiem ievērojamākiem muzikaliem kolektiviem Vācijas Demokratiskajā Republikā. Tā māksla cieši saistīta ar klasiskās vācu muzikas tradicijām, galvenokārt ar Johana Sebastiana Bacha muzikalo mantojumu. Koris, dibināts 1212. gadā pie sv. Toma klostera, uzplaukumu piedzīvojis vēlāk Leipcigas pilsētas pārziņā. Gadu simtiem garajā pastāvēšanas laikā par tā vadītājiem kantoriem bija daudzi ievērojami vācu komponisti. Divdesmit septiņus gadus no sava mūža kora priekšgalā atradās arī dižais J. S. Bachs. Lielākā daļa no viņa milzīgā koru skaņdarbu skaita šeit piedzīvoja pirmuzvedumu, un viņa kompozicīju izpildījuma tradicijas tādā veidā saglabājušās līdz mūsu dienām.

Pašreizējais kora muzikalais vadītājs ir pazīstamais vācu ērģelnieks Nacionalās premijas laureats, profesors Ginters Ramins. Koris sakomplektēts no 80 izmeklētiem zēniem dziedātājiem — diskantiem, altiem, tenoriem un basiem — vecumā no 10 līdz 18 gadiem, un dod iespēju izpildīt jebkuru kora partituru.

Viesošanās programu centrā bija Bacha oratorijas «Jāņa ciešanas» izpildījums, ar Berlines Valsts operas orķestra, solistu, ērģeļu un čembalo piedalīšanos profesora G. Ramina vadībā. Dramatisma pilnā oratorija, kaut uzrakstīta pēc bībeles sižeta, izceļas ar notikumu psicholoģiski realistisko attēlojumu, atsedz Bacha humanistiskos uzskatus, dziļos pārdzīvojumus.

Pie kora izcilākajām īpašībām pieder balsu grupu tembralā vienādība, augstā intonacijas kultura un polifoniskā muzicēšanas stila virtuozā pārvaldīšana. Kora tembralais izlīdzinājums sevišķi izceļas pianissimo vietās, kas sasniedz sidrabaini maigu, izdziestoši klusu skanīgumu pat straujā koloraturkustībā.

Kora kultura vispārliecinošāk parādījās Bacha astoņbalsīgo dubultkora motešu izpildījumā, Bacha astoņbalsīgie vijumi, visu grupu pārliecinošais skanīgums sniedza neaizmirstamu polifoniskās mākslas augstākās meistarības iespaidu.

J. D.

Padomju Dzimtenē

Literarie vakari A. Čechova piemiņai

Kabardas APSR darbaļaudis gatavojas atzīmēt lielā krievu rakstnieka A. Čechova nāves dienas 50 gadu atceri. Pilsētu un ciemu klubos, kā arī bibliotekās lasa lekcijas un referatus, iekārto literaturas izstādes. Uzņēmumos, kolchozos, padomju saimniecībās, mācību iestādēs rīko atceres dienai veltītus literarus vakarus. Republikas izdevniecība sagatavo Čechova darbu izlasi kabardiešu valodā.

Ungaru filmu festivals

Ar katru gadu nostiprinās Padomju Savienības draudzība ar Tautas demokratijas valstīm. Ļoti spilgti šī draudzība izpaužas kulturas vērtību savstarpējā apmaiņā. Maskavas, Ļeņingradas un Kijevas kinoteatros sācies ungaru filmu festivals.

Ungaru kino attīstās ļoti strauji. Attīstās tā techniskā baze, aug jauni aktieri. Darbam kinematografijā piesaistīti labākie ungaru rakstnieki, režisori un aktieri. Padomju skatītājam labi pazīstamas tādas filmas kā «Vētra», «Ar jaunu sirdi», «Kolonija zem zemes», «Rietumu zona», «Aktrises sapnis», «Ungaru melodijas» u. c.

Pirmajā festivala dienā uz Maskavas, Ļeņingradas un Kijevas ekraniem izrādīja jauno ungaru filmu «Tā atnāk laime».

Savus radošos spēkus, savu talantu ungaru kinomeistari atdod savai tautai, tas arī ir viņu kinomākslas uzplaukuma nodrošinājums.

Piemineklis V. Surikovam Krasnojarskā

22. jūnijā lielā krievu gleznotāja V. Surikova dzimtenē atklāts piemineklis. Pieminekļa autors — jaunais Ļeņingradas tēlnieks L. Eidlins.

Pieminekļa atklāšanas svinībās piedalījās PSRS Kulturas ministra vietnieks S. Gerasimovs, lielā gleznotāja meita O. Končalovska un mazmeita N. Končalovska, kā arī sabiedrisko organizaciju pārstāvji no citām pilsētām un Krasnojarskas iedzīvotāji.

Peldoša kulturas baze

Jamalas Ņencu nacionālā apvidus zvejnieku apkalpošanai noorganizēta peldoša kulturas baze. Tā dosies uz Jamalas, Nadimas, Šurškaras un citu rajonu zvejas vietām. Kulturas bazes darbinieki nolasīs lekcijas par dažādām temām, sniegs koncertus, palīdzēs sienas avīžu, «ciņas lapiņu» izdošanā.

Arama Chačaturjana koncerti Tallinā

Tallinā autora koncertus sniedza KPFSR Tautas mākslinieks, Staļina premijas laureats Arams Chačaturjans.

Koncertu programā bija «Sēru oda V. I. Ļeņina piemiņai», svita no baleta «Gajanē» muzikas, pazīstamais valsis no muzikas Ļermontova dramai «Maskarade» u. c.

Igaunijas PSR komponistu savienība noorganizēja radošu tikšanos ar A. Chačaturjanu, kur klātesošie skaņu ierakstā noklausījās tikko pabeigtā baleta «Spartaks» muziku.

A. Chačaturjana koncerti bija liels notikums Igaunijas PSR kulturas dzīvē.

«Zvejnieka dēls» Ļvovā

Ļvovā viesojas Baku pilsētas ar Darba Sarkanā Karoga ordeni apbalvotais Azerbaidžanas Valsts krievu dramas teatris.

Teatra repertuārā blakus dramaturga I. Popova «Gimenei», A. Afinogenova «Mašenkai», V. Minko «Nenosaucot uzvārdus» un citām lugām ir arī Latvijas PSR Tautas rakstnieka Viļa Lāča romana «Zvejnieka dēls» dramatizējums.

Jaunas filmas

Kinostudija «Ļeņfilm» sākusi uzņemt jaunu filmu — teatra izrādi «Divpadsmitā nakts». Uzvedums uzticēts kinorežisoram J. Fridam. Filmu — teatra izrādi — uzņems operatori V. Čulkovs un V. Maksimovičs, mākslinieks J. Švecs.

Kinostudija «Mosfilm» gatavojas krāsainas filmas — baleta uzveduma «Romeo un Džuljeta» uzņemšanai. Filmas režisors — L. Arnštams, mākslinieks — A. Parchomenko.

Žana-Pola Sartra viesošanās PSRS

Dažas nedēļas PSRS viesojās pazīstamais franču rakstnieks Žans-Pols Sartrs, kurš ieradās šeit sakarā ar PSRS Rakstnieku Savienības ielūgumu.

Žans-Pols Sartrs iepazinās ar Maskavas ievērojamām vietām, izbrauca uz Ļeņingradu, apmeklēja Uzbekiju.

*23.

Žorža Sanda

Kādā vēstulē Floberam vecuma dienās Žorža Sanda rakstīja: «Mana godkāre nesniedzas tik tālu kā tavējā. Tu gribi radīt mūžībai. Bet es domāju, ka pēc piecdesmit gadiem mani pilnīgi aizmirsīs un varbūt bargi notiesās.» No rakstnieces nāves tagad jau pagājis daudz lielāks laika sprīdis, bet viņas labākās grāmatas vēl arvien atrod lasītājus. Padomju Savienībā, kur godā viss labais, kas rodams pagātnes mantojumā, Sandas romani iznāk jaunos krievu tulkojumos. Simt piecdesmito Sandas dzimšanas dienu atzīmē visā pasaulē.

1832. gadā parādās Žoržas Sandas romans «Indiana». Jaunai rakstniecei bija ekscentriskas sievietes slava, kas viņu pavadīja ilgus gadus, un buržuaziskajiem literaturas vēsturniekiem viņas mūžs līdz pat mūsu dienām devis vielu tukšiem dēku aprakstiem, noklusējot Sandas lielo literaro un sabiedrisko cīņu. Kad iznāca «Indiana», rakstniece tajā dedzīgi karoja pret sieviešu nošķirtību no sabiedriskās dzīves, pat pseidonīmu izraudzīdamās vīrišķīgu — George Sand (tā kā īsteni mums būtu bijis jāraksta — Žoržs Sands).

Sandas literarā darbība sākās tūlīt pēc 1830. gada jūlija revolucijas. Kārlis Markss raksta:

«Pēc jūlija revolucijas liberalais baņķieris Lafits, pavadīdams savu «kūmu» Orleanas hercogu viņa triumfa braucienā uz rātsnamu, izmeta frazi: «No šā brīža valdīs baņķieri.» Lafits bija izpaudis revolucijas noslēpumu.

Luija Filipa laikā valdīja nevis franču buržuazija, bet tikai viena tās frakcija: baņķieri, biržas un dzelzceļa karaļi, ogļraktuvju, dzelzs raktuvju un mežu īpašnieki, daļa viņiem pieslējušos lielo zemesīpašnieku — tā saucamā finansu aristokratija. Viņa sēdēja uz troņa, viņa diktēja likumus palatās, viņa izdalīja valsts amatus, sākot ar ministriju un beidzot ar tabakas tirdzniecības patenti («Skiru cīņa Francijā no 1848. līdz 1850. gadam»).

Franču literaturā valdīja romantisms, bet tā pārstāvji jau bija sašķēlušies, un Žorža Sanda bija demokratiskajā pusē. Indiana cīnās pret savu rupjo vīru, tirgoni Delmaru, un šai cīņā izpaužas rakstnieces naids pret tā laika valdošo šķiru liekulīgo morali, pret sievietes nomāktību un beztiesīgumu, veikalnieciskajām laulībām. Sanda kaisli karo par sievietes tiesībām. Strauja, liesmaina ir «Valentinas» varone, kurā iemiesojas visa Sandas romantiskā spēja, kaut arī tai pinas pa vidu Ruso pirmatnējības idejas. Dumpiniece ir arī «Leilijas» varone, kaut arī viņas nemiers neizraisa sabiedriskus secinājumus. Romanā «Zaks» Zaks un Silvija arī ir drosmīgi, atklāti, dedzīgi ļaudis. Visu šo romanu varoņu dvēseles spēks un skaistums rautin aizrauj lasītāju, kaut arī viņu protestam nav skaidru mērķu un uzdevumu. Tie iezīmējas Sandas tālākos darbos, strauji pieaugot strādnieku kustībai, briestot 1848. gada revolucijai. Romanos «Konsuelo», «Anžibo dzirnavnieks», «Antuana kunga grēks» rakstniece cīnās pret buržuaziskās sabiedrības varmācību un trulumu, nepiesātināmo mantkāri, varmācīgo egoismu, nežēlību. Galvenie cīnītāji, Sandas ideju paudēji, te ir vienkāršie ļaudis, strādnieki un zemnieki, mākslinieki vai arī no savas šķiras atsacījušies, ar tautu kopīgu ceļu atraduši muižniecības un buržuazijas pārstāvji.

Tikpat kaisli kā Sanda karojusi par sievietes emancipaciju, viņa karo par vienkāršās tautas tiesībām, pret pieaugošo kapitalisma varu. Romanā «Konsuelo» norautas maskas muižniekiem, Austrijas keizarienei Marijai Terezijai (darbība norisinās 18. gadsimtenī), valdošām šķirām. Ķēniņi, grafi karā izposta pilsētas, iedzen nabadzībā tautu, kauj un slepkavo nevainīgus cilvēkus. Īsto kulturu, daļumu un cēlas idejas pārstāv raibu dēku pilnajā romanā divi mākslinieki. Konsuelo un Alberts. Konsuelo nākusi no tautas, bet viņas skolotājs Porpora sākumā savai skolniecei grib iepotēt valdošo šķiru gaumi. Komponists Haidns atdara acis Konsuelo, parāda aristokratu mežonību. Alberts cēlies no muižniekiem, bet dziļi ienīst savu šķiru. Īstā muzika, viņš saprot, nāk tikai no tautas masām, un tās uzdevums kalpot tautai. No tautas melodijām, no tautas ģenija smeļas spēku komponisti un artisti. Kopā ar Konsuelo romana noslēgumā Alberts, vijoli spēlēdams, ciemos vēstī jaunu vienlīdzības un brālības laikmetu.

Romanā «Ceļojumu biedrs» («Compagnon du tour de France») Pjers sapņo par laimīgu pasauli, kurā valdīs darbs un vienlīdzība. Romans «Antuana kunga grēks» nobeidzas ar tālas nākamības skatījumu, Buagilbo tur runā par komunas dārzu ar svētku un dziru telpām, teatriem un tempļiem. Šais romanos daudz utopisku elementu, Sen-Simona ideju, bet Sandas' socialam humanismam bija liela nozīme. Pēc 1848. g. revolucijas rakstnieces versme aprima, viņa nevēlējās iet pa revolucijas ceļu, bet cieši ticēja, ka pasauli iespējams pārvērst uz labo pusi mierīgā attīstībā. Savos pēdējā posma darbos Sanda brīnišķi iedziļinās dabā, bērnu dzīvē, atskatās savā pagātnē, bet visas cīņas nu priekš viņas rimušas.

Žoržas Sandas varenā cīņa par sievietes tiesībām, par brīvu darbu un kulturu, par vienkāršās tautas laimi un jaunu, taisnīgu pasauli aizrāva visu progresivo pasauli, plašas atbalsis guva Krievijā. Krievu demokrati tiesāja Sandas kļūdas, izcēla viņas cīņas garu. Beļinskis Sandu atzina ģenialu. Černiševskis 1856. gadā nosauca par franču literaturas spožāko zvaigzni, minēdams viņu kopā ar Beranžē, Heini, Dikensu un Tekereju, kuru darbus «iedvesusi humanitates un cilvēka likteņa uzlabošanas ideja». Hercens visai augstu vērtēja Sandas romanu «Orass», kurā spilgti attēlots sīkpilsonisks, fražains, tukšs un vienaldzīgs revolucijas karjerists, kam dārga tikai paša būtne. Kur viņš iespraucas, tur viss cēlais izput. «Orass» ir galvenais vaininieks visās tais likstās, kas pēdējā laikā uzbrukušas Eiropai. Ar savām frazēm viņš aizrāva masas tāpat kā romanā aizrāva Martu, lai nodotu tās pirmā briesmu brīdī. Lielisku koncentrētu raksturojumu latviešu rakstniecībā Žorža Sanda guvusi «Pasaules rakstniecības vēstures» otrā sējumā, kur Andrejs Upīts četrās lappusēs skaidri izzīmējis viņas gaitas.

Sieviešu kustība, pasaules strādnieku kustība aizgājusi pa citiem ceļiem nekā bija iecerējusi Žorža Sanda. Ne mierīgās evolucijas piekritējas, ne feministes un sufražistes, bet gan proletariskās sieviešu kustības cīnītāja guva uzvaru, — Oktobra revolucija salauza visu darbaļaužu vaižas, iedvesmojot cīņai pret kapitalismu visas pasaules tautas. Bet Sanda nav aizmirsta. Viņai allaž būs vieta lielo franču vārda mākslinieku, dedzīgo cilvēcības ideju sludinātāju sālmē, kas mīļa un dārga visām pasaules tautām.

J. S.

Akademiskais Dramas teatris iestudējis V. Sekspira komediju «Sapnis vasaras naktī». Pirmizrāde — rīt. Attēlā: V. Vārna (Hermija) un K. Trencis (Lizandrs)

J. Krieviņa uzņ.

Majakovska vārdā nosauktais teatris Rigā

Ir kļuvis par teicamu tradiciju, ka Rigā katru vasaru viesojas kāds no Maskavas teatriem. Šogad viesizrādes sniegs pēc skaita jau septītais — Majakovska vārdā nosauktais teatris.

Šo dārgo un goda pilno vārdu teatris ieguvis pavisam nesen, pirms nepilna pusgada. Agrāk tas saucās par Maskavas dramas teatri, bet pirms tam — par Revolucijas teatri. Un nav nekāda nejaušība, ka tieši šim teatrim piešķirta dižā dzejnieka un kvēlā tribuna vārds. Savā vairāk nekā trīsdesmit gadus ilgajā pastāvēšanas laikā teatris godam izpelnījies tiesības saukties Majakovska vārdā.

Šis teatris bija pirmais, uz kura skatuves atskanēja Vsevoloda Višņevska lieliskās epopejas «Pirmā Jātnieku armija» ugunīgie vārdi.

Ja lugas «Pirmā Jātnieku armija» iestudējumā rada pienācīgo izpausmi aizšalkušo pilsoņu kara kauju heroisms, tad otrs ļoti nozīmīgs iestudējums — «Poema par cirvi» — pauda jauncelsmes darba patosu. Šajā lieliskajā, patiesām dzejiskajā, saviļņojumu izraisošajā darbā apdziedāta jaunā dzimšana pirmās piecgades versmainajās kalvēs. Lugā un uzvedumā bija runa ne vien par to, kā tapa un rūdījās slavenais Zlatoustas tērauds, bet arī kā dzima un rūdījās cīņā par to jauno cilvēki.

Un atkal — tāpat kā tas bija ar «Pirmo Jātnieku armiju» — teatris drosmīgi izvirzīja jaunu dramaturgu — Nikolaju Pogodinu. Un atkal teatris savā izvēlē nebija kļūdījies. Tajā pašā laikā šajā teatrī spēra pirmos soļus un stingri nostājās uz kājām arī tādi dramaturgi kā Boriss Romašovs un Aļeksejs Faiko. Un ja abas augstāk pieminētās lugas bija episki darbi, tad Romašova «Gaisa pilsētas» un Faiko «Vīrs ar portfeli» kļuva par asas satiriskas līnijas izpausmi teatra repertuārā.

Arī vēlāk teatris neatlaidīgi centās izvirzīt jaunos autorus. Tā autoru aktivā bez jau pieminētajiem ietilpa Viktors Gusevs, kas bija kādreiz debitējis šajā teatrī ne tikvien kā dramaturgs, bet arī kā aktieris, A. Gļebovs, Iļja Seļvinskis, V. Solovjovs, A. Arbuzovs, A. Steins, S. Ašošins un vairāki citi, kas tagad ir visai plaši pazīstami. Visbeidzot, nevar atstāt nepieminētu arī to, ka tieši Majakovska vārdā nosauktais teatris bija tas, kas pirmais pavēra ceļu uz krievu skatuvi diženajam Rainim ar viņa lugas «Pūt, vējiņi» uzvedumu. Un vēl viena zīmīga detaļa: šo latviešu dramaturģijas pērli pārtulkoja krievu valodā Majakovska tuvākais līdzgaitnieks daiļradē un arī dzīvē — Nikolajs Asejevs.

Veltīdams daudz uzmanības laikmetīgajām lugām, teatris neatstāj novārtā arī klasiku. Savas viesizrādes Rigā tas ievada ar A. Ostrovska neaizmirstamās lugas «Negaiss» jaunu uzvedumu, par kuru «Pravda» nesen rakstīja kā par teatra kolektiva drosmīgu un vajadzīgu meklējumu jaunradē, kas realizēts tā galvenā režisora, PSRS Tautas mākslinieka Nikolaja Ochlopkova vadībā. Rīdziniekiem teatris parādīs arī otru klasieku izrādi — Lope de Vegas lugu «Suns uz siena kaudzes», kurā spoži jo spoži skatītāju priekšā atmirdzēs PSRS Tautas mākslinieces Marijas Babanovas talants. Teatra viesizrāžu repertuārā ietilpst arī M. Gorkija luga «Zikovi».

Taču galvenā vieta teatra repertuārā ierādīta mūsdienu tematikai. Tieši tagadējā laikmeta aktuālie temati pilnā balsī ieskanējās ar Staļina premiju apbalvotajos Majakovska vārdā nosauktā teatra uzvedumos «Jaunā gvarde» un «Goda tiesa». Pirmo no tiem redzēs rīdzinieki. Tagadējam laikmetam veltīti arī tādi viesizrāžu repertuārā ietilpstošie darbi kā «Zurbinu ģimene» un «Direktors». Abos šajos uzvedumos rīdziniekiem būs izdevība iepazīties ar filmās redzētā PSRS Tautas mākslinieka Ļeva Sverdlina sniegumu uz skatuves.

M. Babanova un Ļ. Sverdlins neapšaubāmi ir vadošie, bet nebūt ne vienīgie izcilie skatuves mākslas meistari šajā talantīgajā kolektivā. Pietiks, ja nosauksim tādus kā KPFSR Nopelniem bagātie mākslinieki A. Chanovs, J. Glizers, J. Samoilovs, K. Polovikova, G. Kirilovs, B. Tolmazovs... Daudzus no viņiem mūsu republikas darbaļaudis jau ir redzējuši kinofilmās un tāpēc ar jo lielāku interesi grib skatīt viņu sniegumu uz skatuves.

Runājot par Majakovska vārdā nosaukto teatri, nevar nepakavēties pie tā jaunrades darba vadītāja pēdējos gados — Nikolaja Ochlopkova. Viņš ir lielisks skatuves mākslinieks, kuru mēs labi pazīstam pēc lomām kinofilmās — minēsim kaut vai Batmanova tēlu filmā «Tālu no Maskavas». Tajā pašā laikā viņš ir meklējumos drosmīgs režisors. Nikolajs Ochlopkovs ar pilnām tiesībām iet vislabākās un visprogresīvākās mākslas pasaulē — padomju mākslas meistaru pirmajās rindās. Viņa režisora jaunrade ir skaidra, noteikta un mērķtiecīga domas ziņā un novatoriska formā. Viņš ļūtas savā elementā galvenokārt heroikā. Ne jau velti viņš izraudzījies par savu devizi Maksima Gorkija vārdus: «Varonīgs laiks prasa varonīgus vārdus». Kā savā praksē, pirmām kārtām «Jaunās gvardes» uzvedumā, tā arī savos nākotnes plānos Ochlopkovs vienmēr turas pie šīs devizes. Tagad Majakovska vārdā nosauktais teatris domā par tādiem uzvedumiem kā «Klusā Dona» pēc Šolochova romana, «Tarass Bulba» pēc Gogoļa stāsta, Gētes «Fausts», Sekspira «Hamlets»... Teatrim var vienīgi novēlēt, lai tas realizē šos interesantos plānus, jo tam ir visas iespējas to izdarīt.

Rīga ar prieku uzņems gaidītos viesus. Esiet sveicināti, dārgie maskaviešī!

Gvatemala dod pretsparu agresoriem

Pēdējie notikumi Gvatemalā dziļi saviļņojuši pasaules sabiedrisko domu. Ilgstošā provokaciju kampaņa, ko jau kopš desmit gadiem pret šo mazo Centralās Amerikas valsti piekopj ASV monopoli, 18. jūnijā vainagojās ar bruņotu algotņu un reakcionaru insurgentu iebrukumu republikā. Jau veselu nedēļu Gvatemalai no gaisa, jūras un sauszemes uzbrūk agresori. Ar ASV valdošo aprindu tiešu iniciatīvu radies vēl viens starptautiskā saspīlējuma perēklis — šoreiz Latīņamerikas rajonā.

Starp Centralās Amerikas mazajām republikām Gvatemala ar saviem 3,8 miljoniem iedzīvotāju ir pati lielākā. 60 procentu tās iedzīvotāju ir indiāņi — seno maiju cilšu pēcteči. Pārējie — spāņu un indiāņu metisi. Eiropiešu — lielāko tiesu spāņu un vāciešu — skaits nedaudz pārsniedz 10 tūkstošus. Viņi kopā ar 1200 amerikaņiem veido valdošās šķiras — muižniecību un kompradorisko buržuaziju, kuras kontrolē gandrīz pilnīgi visas zemes ekonomiku.

90 procentu Gvatemalas iedzīvotāju nodarbināti lauksaimniecībā. Tikai 30 tūkstoši strādā vieglās un pārtikas, kā arī vāji attīstītās kalnrūpniecības uzņēmumos. Gvatemalas eksportā lauvas tiesa pieder bananiem un kafijai. Kafiju lielākoties ražo vietējo muižnieku latifundijās, bet bananus — amerikaņu akciju sabiedrības «United Fruit» nepārredzamajās plantacijās. ASV augļu, dzelzceļu, elektroieguves, kuģu līniju monopoliju neierobežota kundzība nodrošināja līdz pat pēdējam laikam akcionariem vairāk nekā 200 miljonu dolaru peļņas gadā, kas vairākkārt pārsniedza Gvatemalas budžetu.

Līdz 1944. gadam Gvatemalā saimniekoja «United Fruit» ielikteņi. Bet 1945. gadā apspiestās tautas masas, gāzušas fašistisko Ubiko režīmu, ievēlēja par prezidentu liberalu darbinieku Arevalo. Piecus gadus vēlāk Gvatemalas tauta, likvidējusi apmēram 30 fašistisko puču mēģinājumus un tālāk nobriedusi cīņā par savām tiesībām, panāca demokratiski noskaņotu nacionalās buržuazijas pārstāvju valdības nodibināšanos ar pulkvedi Hakobo Arbensu priekšgalā. Arbensa valdība turpināja Arevalo uzsākto mēreno demokratisko reformu ceļu. Tā nostiprināja nacionalo ekonomiku, legalizēja arodbiedrības un Gvatemalas Darba partiju, un zem spēcīgā peonu — laukstrādnieku masu spiediena pieņēma lēmumu nacionalizēt ap 160 tūkstoš hektaru «United Fruit» kompanijai piederošas neizmantotās zemes un sadalīt to bezzemniekiem. Bez tam valdība nacionalizēja arī tautas nodevēju — emigrantu latifundijas. Tiešais uzbrukums visvarenajai amerikaņu monopolijai izraisīja niknuma lēkmi tās akcionaru vidū, kuru skaitā starp citu ietilpst arī Džons Fosters Dalless, ASV kara ministrs Roberts Stivens, ASV tirdzniecības ministrs Sinklers un citi augsti stāvoši ASV valdības vīri. Monopolu inspirētā prese pastiprināja melīgo kampaņu par «komunistisku apvērsumu Gvatemalā», aicinot ASV valdību «ievest kārtību» šai nepaklausīgajā zemē. Bet ASV valdošās aprindas, kas tiešā intervencija krietni apdedzinājušas sev pirkstus Korejā, šoreiz nolēma iet citu ceļu. Tās organizēja Gvatemalas invaziju no Honduras un Nikaragvas puses. Izdarot spiedienu uz šīm valstīm, kur pie varas atrodas «United Fruit» ielikteņi, un apgādājot tās ar ieročiem, Vašingtona mudināja aizbēgušo emigrantu lideri — Gvatemalas tautas nodevēju Kasteljo Armasu sākt militaru uzbrukumu no Honduras teritorijas.

Pēc histeriskās draudu kampaņas, kur figurēja viss — sākot ar «krievu aģentiem un zemūdenēm» un beidzot ar «noslēpumainiem kuģiem, kas izjauktā stāvoklī aizvedušī atombumbas uz Gvatemalu» — 18. jūnijā amerikaņu aģenturas pirmās pavēstīja pasaulei, ka «izšķirošā stunda pienākusi un Gvatemalā sākusies sacelšanās»(!).

Neparedzot konflikta ieilgšanu un paļaujoties uz savas kreaturas Armasa tukšo lielību, ka «25. jūnijā mēs būsim Gvatemalas galvaspilsētā», amerikaņu diplomati un politiķi sākumā neslēpa savu līdzdalību agresijā pret Gvatemalu. Piemēram, kongresmens Keipharts paziņoja, ka Arbensa valdības sakāve «atbilst mūsu augstākām vēlēšanām.» «New York Post» atzina, ka «tā nav nekāda sacelšanās, bet labi plānota un krietni subsidēta invazija».

Taču ASV valdības cerības, ka iebrucēji dažās dienās nodibinās, runājot Dallesa vārdiem, «mieru un kārtību», nepiepildījās. Gvatemalas strādnieki, zemnieki, laukstrādnieki, studenti, skolu jaunatne paziņoja savu apņemšanos ar ieročiem rokās cīnīties par savas dzimtenes brīvību un neatkarību. Gvatemalas armija vienprātīgi nostājās valdības pusē. Visas amerikaņu preses izplatītās ziņas par sacelšanos pašā Gvatemalā izrādījās rupji meli. Insurgentu mēģinājums, izmantojot uzbrukuma pēkšņumu, ieņemt visas ostas un izolēt līdz ar to Gvatemalu no ārpasaules — izjuka. Puertobariosas garnizons izjauca agresoru nodomus, ielenca un iznīcināja insurgentu vienību. Fašistiem neizdevās arī pārgriezt strateģiski svarīgās dzelzceļlīnijas, kas savieno Gvatemalas galvaspilsētu ar Puertobariosas un Sanhoze ostām, kā arī Meksiku. Iebrucēji, kas operē no Honduras teritorijas, paspēja tikai pavirzīties dažus desmit kilometrus zemes iekšienē. Pie Sakapes un Retaluleu valdības karaspēks izvērsis pretuzbrukumu. Gualana atbrīvota. Visās frontēs agresori atkāpjas.

Tomēr, kā ziņo Gvatemalas radio, insurgenti nemitīgi saņem papildinājumus un vismodernākos amerikaņu ieročus. Intervencija turpinās. To visiem spēkiem atbalsta ASV valdošās aprindas, kas par katru cenu grib atjaunot ASV monopolu neierobežotu kundzību Gvatemalā.

Apzinādamās briesmas, kas draud Gvatemalas tautai, Arbensa valdība izsludinājusi visā zemē izņēmuma stāvokli un uzaicinājusi strādniekus un zemniekus pastiprināt modrību. Apbruņoti laukstrādnieki pārņēmuši ceļu kontroli. Strādnieku un civilās gvardes vienības tver nodevējus un spiegus, kurus kopā ar ieročiem virs Gvatemalas teritorijas nomet amerikaņu tipa «nezināmas» lidmašīnas. Tūkstošiem patriotu iestājas armijas rindās.

Jau 18. jūnija vakarā Gvatemalas valdība griezās pie ANO ar prasību nekavējoties sasaukt Drošības Padomi, lai tā izlemtu soļus, kādi sperami pret agresoriem. Bet Drošības Padomes pašreizējais priekšsēdētājs amerikanis Lodžs mēģināja novilcināt Padomes sasaukšanu, lai dotu insurgentiem laiku izvērst agresiju. Tikai pēc atkārtotiem Gvatemalas protestiem un redzot, ka agresija ieilgst, Lodžs bija ar mieru sasaukt Padomi svētdien, 20. jūnijā. Drošības Padomes sēdē ASV pārstāvis mēģināja iztēlot ASV organizēto uzbrukumu Gvatemalai kā «Gvatemalas uzbrukumu... pašai Gvatemalai» un ieteica «visas lietas izmeklēšanu» uzticēt Amerikas valstu organizacijai. Tomēr šis rupjais farss amerikaņiem neizdevās. PSRS pārstāvis, norādījis, ka nevar uzticēt Gvatemalas lietas izmeklēšanu pašiem agresijas organizētājiem, noraidīja šo priekšlikumu. Padomju delegats dzēlīgi izsmēja pašsavaldīšanos zaudējušo Lodžu, kas uzaicināja PSRS «turēties tālāk no amerikaņu kontinenta darīšanām».

«Lodža kungam, — sacīja PSRS pārstāvis, — jābūt pilnīgā skaidrībā par to, kādēļ Padomju Savienība ņem dalību šā jautājuma apspriešanā: agresija, lai kur tā arī notiek — Rietumu vai Austrumu puslodē — ir agresija, un tā jāizbeidz... Drošības Padome nevar no sevis novelt galveno atbildību par starptautiskā miera un drošības uzturēšanu.»

Kā zināms, Drošības Padome nav pieņēmusi efektivus soļus agresijas izbeigšanai Gvatemalā. Agresija pret šo mazo Centralās Amerikas valsti turpinās. Gvatemalas valdība bija spiesta otrreiz griezties pie Drošības Padomes. Un atkal Lodžs mēģināja (tiesa, atkal veltīgi!) novilcināt Padomes sasaukšanu. ASV ricība izraisa arvien lielāku sašutumu visās pasaules zemēs. Latīņamerikas zemju tautas apzīmogo ar kaunu agresorus un to amerikaniskos saimniekus. Tās pauž savu gatavību sniegt Gvatemalai visu iespējamo palīdzību. Arī Azijā, Rietumeiropā un citur aug plašo masu kustība, kas izvirza prasību: «Rokas nost no Gvatemalas!»

Amerikaņu imperialisti cerēja nostādīt pasauli notikuša fakta priekšā. Tas nav izdevies: agresori uzdūrušies Gvatemalas tautas un valdības apņēmības pilnai pretestībai. Agresoru iedvesmotāji un advokati — ASV valdošās aprindas — no jauna atmaskotas visas pasaules priekšā kā tautu brīvības un miera niknākie ienaidnieki.

Literats

PIE ČARLIJA ČAPLINA

Čaplinu pazīst visa pasaule. Viņš savu darbību sāka laikā, kad kinomāksla tikai veidojās. Ar savām dotībām Caplins sapratā jaunās mākslas milzīgo iedvesmojošo spēku un jau ar saviem pašiem pirmajiem mazu komisku glezniņu mēģinājumiem iekaroja skatītāju. Viņa popularitate visās pasaules valstīs auga ar katru gadu. Viņu atdarināja desmiti un simti kino, teatra un cirkus komiķu. Tā mazā cilvēka tēls, kurš aizgrābjoši un centīgi cīnās pret dzīves aplamībām, izsauca simpatijas visdažādākos cilvēkos. Caplina katliņš, lempīgie vizitsvārki, zābaki ar izvērstiem purngaļiem, kvadratveidīgās ūsiņas un skumjais, labsirdīgais un vienmēr jautājošais šķietami melno, bet faktiski zilo acu skatiens, biklā un nedrošā gaita, pārcilvēcīgā drosme un triku virtuozitate radīja neatkārtojamu smieklīgā un aizraujošā, mulķīgā un gudrā savienojumu, padarīja Carlija Caplina vārdu un personu pazīstamu visā pasaulē.

Gāja gadi. Skatītāji, vienmēr atzīstot Čaplinu kā lielu komisko aktieri, iepazinās ar viņu kā ar labu rakstnieku un režisoru. Šo slavu Caplinam atnesa viņa apbrīnojamā filma «Pariziete», kur Caplina talants un mīlestība uz vienkāršo cilvēku parādījās visā pilnībā.

Pasauli šī filma pārsteidza dubultīgi tāpēc, ka tā atklāja īsto Caplina pasaules uzskatu un it kā paskaidroja viņa agrāko mazo komediju rūgto humoru, vienlaicīgi pilnā spēkā parādot viņu kā apdāvinātu mākslinieku — realistu, kas dedzīgi tiecas pēc patiesības un redz visu vecās pasaules netaisnību.

Divas viņa slavenās filmas «Lielpilsētas ugunis» un «Jaunie laiki» plaši pazīst un augsti vērtē padomju skatītāji. Daudzreiz šīs filmas parādījās uz mūsu ekraniem un vienmēr zāles bija pārpildītas, un vienmēr skatītājs aizgāja valgām acīm, jo, neskatoties uz visu Caplina paņēmiena savdabību, redzēja ar nepārspējamu meistarību atklātos cilvēku likteņus.

Kara gados Caplins radīja savu plaši pazīstamo filmu «Diktators», kurā bez žēlastības izsmej trakojošo Hitleru un parāda viņa pasaules iekarošanas «idejas» mulķību.

Ar katru jaunu darbu Čaplins ieguva vairāk draugu, ieguva vairāk arī ienaidnieku. Amerikaņu kapitals saskatīja Caplinā bargu tiesnesi un pieteica viņam nežēlīgu karu. Viņa filmas sāka boikotēt. Pats viņš kļuva nepārtrauktu uzbrukumu un apmelojumu upuris. Vīrišķīgi turpinādams savu mākslinieka realista darbu, viņš palika dzīvot un radīt Holivudā, kur viss bija pretrunā ar viņa mākslu, viņa nodomiem. Konflikts ar katru gadu saasinājās un noveda pie loģiska turpinājuma — Caplins izrādījās ārpus ASV.

Izmantojot to, ka Caplins izbrauca uz Eiropu, viņa ienaidnieki Amerikā pacentās aizcirst viņam durvis uz to valsti, kurai ar savu ilggadīgo darbu, ar savu patieso talantu viņš atnesa tik daudz slavas. Šī amerikaņu reakcijas Pirra uzvara izsauca rūgtus smieklus visā pasaulē. Tiešām vajadzēja pilnīgi pazaudēt galvu, lai tik atklāti parakstītos savā bezspēcīgajā naidā pret taisnību, prātu un talantu, kā to darīja amerikaņu tumsoņi.

Caplins atgriezās savā vecajā dzimtenē Anglijā — Londonā. Pēc tam apmetās Šveicē mazā Vives pilsētiņā, netālu no Lozanas, uz skaistā Ženevas ezera krasta.

Taisnību nevar iznīcināt. Caplina taisnību izdzina no Amerikas, bet tā palika pie viņa, viņš to atveda sev līdzi uz Eiropu un tā dod spēku viņa ieceerēm, kas, tāpat kā agrāk, vērstas pret izmantošanu, zemiskumu un cilvēka pakļaušanu cilvēkam. Pasaules tautas ar dziļām simpatijām, sekojot mīļotā mākslinieka dzīvei, ar prieku redzēja, ka savā jaunākajā darbā, kas nosaukts «Rampas ugunis», Caplins no jauna uzstājas kā īsts humanists, kā cilvēks ar lielu sirdi, ko tāpat kā agrāk nesavtīgi atdod apspiestajiem un pazemotajiem. Pasaules tautas kā pateicību par mākslinieka uzticību patiesībai no sirds ierosināja tam savu apbalvojumu.

Vispasaules Miera Padomes Berlines sesijā Miera Premiju piešķiršanas žurijas komisija paziņoja vienbalsīgi pieņemto lēmumu — piešķirt Caplinam Miera Premiju par 1953. gadu. Caplins ar pateicību pieņēma šo tautu atzinības un cieņas zīmi. Tieši sakarā ar to mums izdevās satikties viņa mājā uz Ženevas ezera krasta.

Šveices nams, kurā apmeties Caplins, atrodas liela skaista parka vidū uz kalna nogāzes, no kurienes paveras skats uz ezeru. Šeit labi domāt, radīt, atpūsties. Šeit mierīgi un klusi.

Mašīnu signalu skaņas no krastmalas šosejas līdz šejienei nenonāk. Bet tikko mēs iegājām parkā, kad atskanēja skaļi, jauneklīgi smiekli, kurus, reizi dzirdējis, nevar aizmirst. Caplins, pavisam sirms, bet tāds pats jauns un kustīgs, viesu ielenkts stāvēja zaļas pļaviņas vidū. Pie viņa bija ieradušies no Ženevas konferences ķiniešu delegacijas locekļi, kuri bija izbraukuši no Ženevas, lai apsveiktu mīļoto mākslinieku. Caplins stāvēja apkampies ar viesiem un kaut ko stāstīja, varbūt par savu jauno filmu, palīdzēdams ar žestiem un pārsteidzošu mimiku. Viesi smējās un viņš pats smējās tiem līdzi.

Drīz ķiniešu draugi aizbrauca, bet mēs palikām, lai nodotu Caplinam apsveikumus no padomju tautas, no mūsu daudzmiljonu skatītāja, kas pazīst un mīl skaistās, lieliskās Caplina filmas. Iesākās saruna par kinomākslu, kam tik daudz jādara mūsu laikmetā, kad notiek cīņa par mieru, par tautu draudzību.

Kino Caplinam — visa dzīve, visa tās jēga, visa tās elpa. Par kino viņš var runāt bezgalīgi, pie tam pakavējas pie savām vecām filmām un ar acu, lūpu kaktiņu un netveramu pirkstu kustību palīdzību rāda mīļākās ainas, kuras viņš pats uzskata kā labi izdevušās.

Atcerēties īstu mākslu — tas ir liels prieks mākslinieklem vienmēr. Atcerēties Caplina filmas kopā ar viņu pašu — tā ir vesela bauda. Var bez gala — vēl un vēlreiz pārdzīvot viņa sižetu lielo cilvēcību, kas izsauc smaidu, jauktu ar asarām, sajūsmināties par fantazijas spožumu un katra komiskā trika, katras detaļas rūpīgo slīpējumu.

Ekspansīvs, kustīgs šajās minutēs viņš kaut kā apklust un klausās, šūpojot galvu, un zilās, vēl pavisam jauneklīgās, acis te pildās asarām, te iemirdzas ārkārtīga priekā. Tad viņš pielec kājās un parāda, kā to vai to darījis.

Mēs runājām, cik labi būtu satikties tā, kā tagad, bet ne divatā, ne trijatā, lai kā nākas parunātu par kinomākslu, par dažādu pasaules valstu režisoru un scenaristu radošiem nodomiem un plāniem, kuriem jārada māksla atbildīgā laikā, kad izšķiras cilvēces likteņi. Māksla, saka Caplins, var paveikt daudz, bezgalīgi daudz cilvēku, viņu uzskatu un redzes viedokļu tuvināšanas ziņā. Un nezin vai var pārvērtēt tās lomu cilvēces cīņā par mieru un draudzību. Mēs runājām par tādas tikšanās iespējām. Un, skatoties uz Caplinu, iedomājos, ka par šīs tikšanās priekšsēdētāju pienāktos būt viņam.

Katrs laikmets izvirza tādus mākslinieku, kuru autoritāti atzīst visi. Šim mākslinieku skaitam, bez šaubām, pieder arī uzticamais vienkāršā cilvēka draugs, nenogurstošais cīnītājs par viņa laimi, Miera premijas cienīgs laureats Carlijs Caplins.

S. Gerasimovs

Laikraksts «Literatura un Māksla» iznāk reizi nedēļā. Redakcijas adrese: Rīgā, Kr. Barona ielā 12. Telefons 21997. Runas stundas no plkst. 10–14. Numurs maksā 40 kap. Abonēšanas maksa Rbl. 20.80 gadā. Abonementus pieņem «Preses apvienība» Rīgā, Kirova ielā 41/43. Izdevējs Latvijas Laikrakstu un žurnalu izdevniecība Rīgā, Pērses ielā 10/12. Iespiests LPRRT 1. tip. «Cīņa», Blaumaņa ielā 38/40. JT30053

Redkoleģija: I. Muižnieks (redaktora v. i.), I. Gerocka, A. Grigulis, N. Grinfelds, V. Kalpiņš, R. Lācis, J. Laganovskis, K. Plūksne, J. Sudrabkalns.